

Neboli sme vazalmi, pán Prachař

Martin Krno

Keď koncom augusta minulého roka prezident SRN Frank-Walter Steinmeier (SPD) navštívil Prahu, ako prvý významný nemecký politik si uctil pri pravoslávnom Chráme sv. Cyrila a Metoda na Resslovej ulici pamiatku čs. výsadkárov. Tých, čo po diverznom útoku na zastupujúceho ríšskeho protektora Reinharda Heydricha v tamojšej krypte 18. júna 1942 padli v nerovnom boji s nacistami.

V mestečku Nehvizdy východne od Prahy pri príležitosti 80. výročia výsadku parašutistov Jozefa Gabčíka a Jana Kubiša (29. decembra 1941) slávnostne odhalili za prítomnosti novej ministerky obrany Jany Černochovej (ODS) pamätník, ktorý pripomína začiatok operácie Anthropoid za 2. svetovej vojny.

Zhodou okolností niekoľko dní predtým česká a slovenská televízia vysielali finále 9. série populárnej súťaže *Česko Slovensko má talent*. Presvedčivo zvíťazil mládežnícky súbor *Diamonds* z Nového Bydžova pri Hradci Králové s dojímavou modernou tanečno-akrobatickou šou. Česká i naša tlač zdôrazňovala fakt, že súbor vyhral 40-tisíc eur, no nespomínala, že aktéri svoje vystúpenie venovali deťom obetiam nacistického vyčistiť Lidíc v rámci tzv. heydrichiády.

Nuž, potiaľ by sa mohlo zdať, že vzhľadom na súčasné pomery bolo všetko normálne. No to by nesmel verejne prehovoriť jeden z členov poroty 37-ročný herec Jakub Prachař. Obrátil sa na mladých umelcov a divákov vôbec približne týmito slovami: Vy mladí neviete, o čo ide, no my starší áno. Každý deň som cestoval okolo kostola, kde sa schovávali tí dvaja (teda Gabčík a Kubiš – pozn. red.), čo to všetko zapríčinili (vypálenie Lidíc a ďalšie zverstvá nacistov – pozn. red.) a potom sa sami zavraždili. Bodka, nič viac.

Ani veta o tom, ako zahynul ešte na jeseň 1939 mladý robotník Václav Sedláček, Jan Opletal a ďalší českí študenti, ako Hitler jedného z hlavných strojcov tzv. konečného riešenia židovskej otázky Heydricha dosadil na Pražský hrad s tým, aby pritvrdil voči inak zmýšľajúcim občanom, čo on aj od prvej chvíle s oduševnením plnil. Ani slovo o krvavých udalostiach v Lidiciach a Ležákoch, iba keci o „tých dvoch, čo to všetko spôsobili“. A školopovinná, či stredoškolská mládež v Česku a na Slovensku, ktorá má na protifašistický odboj v dejepise vyhradenú jednu vyučovaciu hodinu, obľúbeného Prachařa a jemu podobných počúva s otvorenými ústami.

Súčasní politici i väčšina médií sa k týmto témam až na niekoľko všeobecných fráz odmietajú vyjadrovať. To musí prísť paradoxne najvyšší ústavný činiteľ Nemecka, aby nám pripomenul, že Kubiš a Gabčík nešli na istú smrť zbytočne, že český a potom aj slovenský národ najmä v Povstaní pred celým svetom dokázali, že nemienajú byť poslušnými vazalmi morálne zvrátanej, zločineckej tretej ríše.

Má SZPB slúžiť len ako alibi?

Braňo Ondruš

Viáda vyčlenila 820-tisíc eur na zriadenie hrobu neznámeho vojaka. Podľa podkladov, ktoré sa redakcii Bojovníka podarilo získať, má byť SZPB partnerom pri výbere zhotoviteľa hrobu neznámeho vojaka. Lenže predseda Pavol Sečkář, ktorého meno dokument vyslovene uvádza, o ničom nevie. Ani o tom, prečo má pomník stáť 320-tisíc a na čo chce mestská časť Bratislava-Staré Mesto použiť zvyšného pol milióna eur.

O pochybnom „ideovom“ návrhu samotného pamätníka sme písali už v minulom čísle. Podľa špecialistu na Veľkú Moravu Jána Steinhübela je motív Blatnického meča z prvej polovice 9. storočia nezmyslom. Veď aj naša armáda nadväzuje na tradície z prvej a najmä druhej svetovej vojny. Veľkomoravskí veľmoži nebojovali za Slovensko, ani za štátotvorné hodnoty, na ktorých stojí Slovenská republika.

Pochybná tradícia Blatnického meča

Súčasná vláda navyše úplne zmenila plánovanú lokalitu z pokojného pietneho miesta neďaleko úradu vlád-

dy na rušné a vytážené nábrežie Dunaja. SZPB vraj má byť partnerom pre samotný pomník, ale na nezmyselnú zmenu lokality sa jeho vedenia nikto nepýtal. Z uniknutého dokumentu navyše nie je ani jasné, v čom má úloha „partnera súťaže“ spočívať a ako môže zväz v tejto pozícii ovplyvňovať rozhodnutia o samotnom pomníku.

Vyzerá to tak, že vedenie mestskej časti Staré mesto si chce robiť alibi. Poslanie SZPB sa podľa zákona č. 487/2013 Z.z. o protifašistickom odboji viaže na „protifašistický odboj, ako národný boj za oslobodenie, ktorý sa začal formovať v roku 1939 a skončil po porážke nacistického Nemecka a oslobodením posledných častí Československa v roku 1945.“ Blatnický meč spreď vyše 1000 rokov, ktorý má byť ústredným motívom hrobu neznámeho vojaka, nemá s touto tradíciou nič spoločné.

Zväzu nikto nič nepovedal

Bratislavská mestská časť Staré mesto už navyše pripravila kompletný návrh na vyhlásenie verejného obstarávania, čiže výberu sochára alebo umeleckého ateliéru, ktorý pomník hrobu neznámeho vojaka vytvorí.

(Pokračovanie na str. 2)

Boli dni, keď maršal plakal

Ján Hamar, predseda ObIV SZPB Levice

Keď som chodil na Odborné učilište S. M. Kirova v Timačoch, stal som sa vedúcim pionierskeho krúžku na miestnej základnej škole. V roku 1965 som nastúpil na vojenskú službu do Štúrova, kde som viedol krúžok mladých strážcov hraníc.

Vtedy Ústredná rada Pionierskej organizácie vyhlásila brannú hru Signál X 5. Zorganizoval som trojdňový tábor, kde sme prebrali a splnili všetky úlohy. V krajskej súťaži sme zvíťazili a poslali nás na celoštátne kolo v Rožňave pri Prahe.

Po vybudovaní tábora Nitrianskeho kraja sme sa na porade dozvedeli, že medzi nás zavíta veľká osobnosť 2. svetovej vojny – maršal Ivan Stepanovič Konev, ktorý garantoval obdobnú hru sovietskych pionierov. A naozaj v ten deň

prišiel v sprievode armádneho generála Ludvíka Svobodu, ktorý zase prevzal záruku nad touto súťažou v rámci ČSSR.

Vyznamenanie od Koneva

Pretože náš oddiel stál oproti slávnej bráne a ja som bol oblečený v uniforme Dunajskej pohraničnej stráže, zastal maršalov pohľad na mne a vzápätí sa opýtal vtedajšieho ministra národnej obrany Bohumíra Lomského: „A što i u vas marjaki?“ A čo, u vás sú tiež námorníci?

Keďže naše jednotky nepatrili pod rezort obrany, ale vnútra, český generál s odpoveďou otáľal. Ja som však nezaváhal a v ruštine som sa predstavil. V tej chvíli pristúpil Konev bližšie ku mne, od pobočníka si vzal škatuľku a vybral z nej vyznamenanie, ktoré mi pripol na uniformu.

Maršalova oslava víťazstva

Neskôr ma pozvali do štábného stanu na stretnutie s maršalom. Po krátkej besede som sa s nimi rozlúčil a vrátil sa do nášho tábora. No nikdy v živote nezabudnem, ako Konev zareagoval na moju otázku „Ako osobne oslavujete sviatky ukončenia druhej svetovej vojny?“

(Pokračovanie na str. 7)

Má SZPB slúžiť len ako alibi?

(Dokončenie zo str. 1)

Podľa našich informácií dokument pripravila pracovná skupina, v ktorej nie sú len zamestnanci samotného úradu. Uznesenie vlády nariadilo vedúcemu úradu vlády SR „zriaďiť a koordi-

terstva financií SR, Pamiatkového úradu SR, Kancelárie Národnej rady SR, Kancelárie prezidenta SR, troch zástupcov hlavného mesta SR Bratislava a troch zástupcov mestskej časti Bratislava-Staré Mesto.“

Hrob neznámeho vojaka chceli pôvodne umiestniť do tichého parku vedľa úradu vlády.

foto: Google maps

novat' činnosť pracovnej skupiny zloženej z expertov Ministerstva obrany SR, Ministerstva vnútra SR, Ministerstva kultúry SR, Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, Minis-

terstva financií SR, Pamiatkového úradu SR, Kancelárie Národnej rady SR, Kancelárie prezidenta SR, troch zástupcov hlavného mesta SR Bratislava a troch zástupcov mestskej časti Bratislava-Staré Mesto.“

hlasí s podmienkami súťaže a celým prípravným procesom výberového konania, ktorého má byť zväz partnerom.

Peniaze pre „našu starostku“

SZPB nemá žiadne informácie ani o financovaní celého projektu. Pripomeňme, že ešte na začiatku apríla 2019 na návrh ministra obrany Petra Gajdoša vláda Petra Pellegriniho schválila zámer vybudovať hrob neznámeho vojaka v spolupráci s mestom Bratislava. Magistrát vtedy od vlády dostal 820-tisíc eur a v spolupráci s ňou mal celý zámer zrealizovať. Jeho analytický a plánovací inštitút vtedy pripravil rozsiahly materiál aj s viacerými lokalitami na výber.

Po parlamentných voľbách sa však nič neudialo, až do vlaňajšieho októbra. Nový minister Jaroslav Naď zrazu predložil zmenený návrh. Vláda peniaze Bratislave nariadila vrátiť a schválila ich ako dotáciu z rezervy vlády pre mestskú časť Staré Mesto, ktoré vedie nominantka OĽaNO, SaS a Sme rodina, resp. aj strán NOVA, OKS a Zmena zdola, ktorej šéfovia dnes sedia v parlamente za SaS a OĽaNO. „Svojej“ sta-

rostke teda vláda vyčlenila „do 820-tisíc eur“, aby „komplexne zabezpečila zriadenie Hrobu neznámeho vojaka“.

Na čo pôjde pol milióna?

Ak teda samotný pomník bude stáť 320-tisíc eur, netušíme, na aký účel chce mestská časť Staré Mesto použiť ďalšieho pol milióna. SZPB nedostal možnosť, aby sa vyjadril k finančným plánom, ani k realitám plánovaných nákladov. Aktuálna suma mechanicky kopíruje tú, ktorú vyčlenila ešte predošlá vláda, lenže nie je vôbec jasné, či zmena lokality neznižuje alebo nezvyšuje celkové náklady. Vládny materiál totiž neobsahuje žiadnu kalkuláciu predpokladaných výdavkov.

SZPB, samozrejme, stojí o to, aby bol súčasťou procesu zriadenia pamätného a protokolárneho Hrobu neznámeho vojaka. Jeho účasť však nesmie byť len zásterkou, zaslepením očí, ale serióznou príležitosťou posilniť poslanie udržiavania tradície boja proti fašizmu, nacizmu a rasového násillia vo všetkých ich formách. Tradície, ku ktorej sa hrdlo hlási slovenská armáda a ktorá je odkazom tisícov hrdinských slovenských vojakov. Aj toho symbolického neznámeho.

Odišiel náš dlhoročný funkcionár

Miroslav Ondráš

Po ťažkej chorobe nás 3. januára 2022 vo veku 78 rokov opustil plk. v. v. Ing. Tomáš Gašpar Švec, dlhoročný aktívny funkcionár SZPB. V rokoch 2003–2022 pôsobil ako člen ObĽV SZPB v Trenčíne, ktorému predsedal v rokoch 2003–2009. Funkciu tajomníka ÚR SZPB vykonával v rokoch 2008–2009 a krátko bol poverený vedením zväzu.

Aktívne sa podieľal na udržiavaní odkazu protifašistického odboja počas 2. svetovej vojny. V rokoch 2000 a 2001 pracoval ako vedúci kancelárie rektora Trenčianskej Univerzity, v rokoch 2001 a 2002 ako asistent poslanca NR SR Jozefa Tuchyňa. Od roku

2013 do 2017 bol prezidentom Zväzu vojakov SR a aj potom sa v ňom angažoval.

Tomáš Gašpar Švec sa narodil 15. 12. 1943 v Trenčíne, od roku 1961 študoval na Vojenskom spojovacom učilišti v Novom Meste nad Váhom. Od roku 1964 ako za vojaka

z povolania slúžil v spojovacích odbornostiach v Západnom vojenskom okruhu ako veliteľ spojovacej rotý a spojovací náčelník pluku. V roku 1974 sa stal náčelníkom štábu 13. spojovacieho práporu 13. tankovej divízie Topolčany. V roku 1980 ukončil Vojenskú akadémiu A. Zápotockého v Brne. Následne pracoval ako spojovací náčelník divízie, vedúci oddelenia vojenskej katedry VŠDS, náčelník oddelenia pre styk s verejnosťou Východného vojenského okruhu, tlačový tajomník

Tomáš Švec v roku 1997.

foto: archív redakcie

Náčelníka generálneho štábu Armády SR a zástupcu jeho kancelárie. Vojenskú službu ukončil v roku 1999.

Od mnohých funkcionárov sa odlišoval svojim prístupom k riešeniu sporných situácií, ktorým smeroval k úspešnému pokojnému riešeniu. Pozitívne vedel zapôsobiť na svojich kolegov a touto povahovou črtou si získal mnohých spolupracovníkov. Bol veľmi hrdý na svojho otca, účastníka SNP.

V Tomášovi Švecovi strácame rozhladeného človeka, skúseného funkcionára, veľmi dobrého kolegu, priateľa a kamaráta, ktorý nám bude chýbať.

Povedali o Tomášovi Švecovi

Tomáš Švec s hrdinom západného odboja generálmajorom Ivanom O. Schwarzom (vľavo) na ÚR SZPB v júni 2009. V strede Petr Švanda.

foto: archív redakcie

Predseda SZPB Pavol Sečkář: „So smútkom sa lúčim s človekom, ktorý v našom zväze zanechal hlbokú stopu. Svojím osobným prístupom, obetavou prácou a úprimným úsilím o zachovanie tradície, ktorú vďaka účasti otca v Povstaní považoval aj za rodinnú. Jeho profesionálny a ľudský prístup ostane v pamäti každého, kto s ním čo i len nakrátko spolupracoval. Jeho pamiatka nezostane v SZPB zabudnutá.“

Tajomník ÚR SZPB Viliam Longauer: „Tomáša Šveca som považoval za človeka s láskavým srdcom, ktorý sa prejavoval čestnosťou a pracovitnosťou. Obzvlášť vynikal jeho cit pre ľudí! K svojim spolupracovníkom, od kancelárie ústredia cez oblastné výbory až po členov SZPB pristupoval s postojom založeným na láske a úcte k človeku.“

Podpredseda ÚR SZPB Juraj Drotár: „S plukovníkom Švecom som mal blízky vzťah, jeho odchod sa ma výrazne dotkol. Bol činorodým človekom, ktorý kládol dôraz na čestnosť a zodpovednosť. Tieto vlastnosti naplno uplatnil pri práci v SZPB a vo Zväze vojakov. Počas jeho pôsobenia došlo k upevneniu spolupráce medzi obidvoma združeniami.“

Anton Fillo, bývalý vojenský novinár, 1. hovorca MO SR: „Neraz sa k ľuďom v mestách i dedinách prihovárал z televíznej obrazovky a z iných médií, ale i na rôznych verejných zhromaždeniach. Svojím hlasom a vystupovaním dokázal presvedčiť, že je tu nová armáda, ktorá je nasmerovaná na pomoc ľuďom v ťažkých chvíľach. Ako funkcionár SZPB činní nadväzoval na odkaz protifašistického odboja pre mladú generáciu.“

Pavol Vitko, šéfredaktor Obrany: „Tomáša som často prosil o radu, pretože ako jeden z nie veľa ľudí mal vynikajúci prehľad takmer o všetkom, čo súviselo s budovaním samostatnej Armády Slovenskej republiky v prvom desaťročí od jej vzniku v roku 1993. V tom čase osobne veľkou mierou prispel k jej renomé a postaveniu v očiach verejnosti v pozícii hovorcu veliteľa armády. Zatiaľ čo sa na ministerstve obrany ruvali o moc, vplyv a kšefty Slotova národná strana a Mečiarove hnutie, armádu vnímala verejnosť pod Tuchyňovým velením a Švecovou komunikáciou ako zárukou stability a dôveryhodnosti. A bol aj skvelý manžel, otec či dedko – a kamarát.“

Urážka tých, čo priniesli obeť

Jaroslav Burjaniv, Timače

Nedávno sa mi na sociálnej sieti objavil výtvor istej internetovej televízie, ktorá v seriáli o slovenských dejinách znevažuje a skresluje skutočnosť z obdobia SNP. Partizánov vykresluje ako zločincov, ktorí údajne zavraždili 1500 nevinných ľudí, zväčša nemeckej národnosti. Povstanie vraj viac poškodilo, ako pomohlo Slovensku.

Priamych účastníkov odboja je z roka na rok menej. Tí, čo ešte žijú, zostarli a sú chorľaví. Naše školstvo tejto časti histórie nevenuje náležitú pozornosť. To všetko sa snažia zneužiť tí, ktorí by radi mladej generácii vymyli mozgy.

Strýka zabil nacisti

V čase vypuknutia SNP som mal len osem mesiacov, ale udalosti tvrdo poznačili našu rodinu a to, čo moja pamäť ešte neznamenala, mi neskôr viackrát porozprávali. Bývali sme u starých rodičov v Hornej Ždani, dedinke pod Vtáčnikom. Starý otec Jozef Harach tam bol starostom. Nemci mu zrekvírovali kone, na nové sa už nikdy nezmožol. Po vojne polia obrábal iba s kravičkami. Pred smrťou si ešte povzdychol, čo by som robil, keby nebolo družstva...

Strýka krátko po tom, ako narukoval v Novom Meste nad Váhom, nacisti odviekli do Nemecka. Domov ho po skončení vojny priniesli aktivisti z Červenej kríža na nosidlách, po niekoľkých dňoch zomrel.

Nemecké prepady pod Vtáčnikom

Nadránom 5. marca 1945 Nemci vtrhli do dediny. Vyhnali nás z postelí len s tým, čo sme si stihli vziať na seba, a dom podpálili. Mama ma

vzala do náručia a v strachu vbehla do potoka, kde sa ukryla medzi kríkmi.

Prežívala hrozivé pocity, veď iba pred poldruha mesiacom (21. januára) protipartizánske jednotky Edelweiss a Heimatschutz prepadli obce v blízkej Kľakovskej doline. V Ostrom Grúni povraždili 64 mužov, žien a detí, pričom 182 domov ľahlo popolom. V Kľaku zahynulo 84 osôb, z toho 36 detí! Mnohí zohreli zaživa, keď nacisti vyrabovali a podpálili všetkých 132 chalúp a hospodárskych budov. V Hornej Ždani našťastie nevráždili, ostali len pri podpaľčstve, plus odviekli všetko dobytok.

Podľahli hitlerovskej propagande

Starého otca ako starostu odviekli na gestapo do Kremnice. Nič mu však nevedeli dokázať a tak ho zanedlho prepustili. Vari aj preto, že Rusi už boli za Hronom. Viacerí z Nemcov, ktorí ho vypočúvali, hovorili po slovensky, veď sa na Slovensku narodili a ich rodiny tu žili niekoľko storočí. Podľahli však hitlerovskej propagande, cítili sa byť nadľuďmi a Slovákov považovali za podradnú rasu.

Vždy keď sa hovorí o „nevinných karpatských Nemcoch“, v mysli sa mi vybaví, ako sme boli sme so školou na pietnom zhromaždení pri príležitos-

Pomník obetiam masakry v Ostrom Grúni. Dielo sochárky Jaromily Podzimkovej-Mráčkovej z roku 1965.

foto: archív redakcie

ti 10. výročia krvavých udalostí v Kľakovskej doline. Jeden pán nám priblížil, ako nacisti dedičanov zavreli do jedného z domov a tam ich postrelali. Aj jeho zranili, ale tváril sa, že je mŕtvy. Ležal pod mŕtvolami až do večera, kým prepadový oddiel neodišiel, potom za noci ušiel.

A čo tzv. partizánske rabovačky?

Spomínal si aj na to, ako miestni Nemci z neďalekej obce Píla utekajúcich Slovákov hnali späť pred nemecké guľomety. Po vojne mnohých deportovali do Nemecka. Možno, že sa v tom chaosu niekoľkým ukrivdilo, no veľmi veľa sa ich podieľalo na zver-

stách okupantov. Žiaľ, pridali sa k nim aj viacerí Slováci.

Starý otec mi vysvetľoval, že pod Vtáčnikom operoval jeden oddiel pod vedením ruských veliteľov. Boli to slušní, priateľskí ľudia. Dedinčania ich zásobovali potravinami i šatstvom. V okolí sa však pohybovala ďalšia skupina, ktorá sa vydávala za partizánov, no boli to zloději a lupiči. Keď sa blížila Červená armáda, stratili sa. Vráťane jedného muža zo susednej obce. Po čase posielal z USA balíčky svojej manželke, ktorá ma neskôr učila na hudobnej škole. Všetci to o ňom vedeli.

Hrôzy sa dlho vracali

Po odchode komanda sme mali v tej zime na sebe iba ľahké oblečenie. Neostalo nám nič. Všetko zničil oheň. Neďaleko stál opustený dom, ktorého majiteľa odišli za prácou do zahraničia. Tam sme sa utiahli a až do oslobodenia sme v ňom prežívali len vďaka solidarity ľudí z dediny.

Otec pracoval ako zememerač vo Zvolene. Vtedy náhodou jeho fotoaparát nechal v robote, a tak sa mu zišiel. Zachytil ním zhorenisko domu mojich starých rodičov. Po vojne sa rodina pustila do jeho opravy. S niečím pomohla armáda i štát. Moje spomienky sa začínajú vo chvíli, keď na vynovenú budovu kladli strechu.

Starí rodičia i rodičia sa ešte dlho spamätávali z hrôz vojny. Mama sa mi často priznávala, že sa jej v noci premietajú zábery z toho strašného rána. Aj preto pokladám relácie spomínanej internetovej televízie za hrubú urážku tých, čo trpeli, priniesli obeť a bojovali za slobodné Československo.

Výročie čs. vojska v ZSSR

Braňo Ondruš

Velvyslanectvo Ruska vydalo vyhlásenie pri príležitosti 80. výročia vzniku československého vojska v ZSSR: „**Plateho januára 1942 sa začal formovať Prvý česko-slovenský samostatný polný prápor, z ktorého následne vznikla brigáda a zbor. Stal sa jednou z najúspešnejších a najefektívnejších zahraničných formácií po boku Červenej armády.**“

Velvyslanectvo pripomína, že po podpísaní dohody s našou exilovou vládou o spoločnom postupe proti hitlerovskému Nemecku „**Štátny výbor obrany ZSSR prijal 3. januára 1942 uznesenie O česko-slovenskej brigáde na území ZSSR, podľa ktorého mohli občania českej a slovenskej národnosti dobrovoľne vstupovať do brigády. O dva dni neskôr sa v Buzuluku začal formovať 1. samostatný česko-slovenský prápor. Jeho základ tvorili Slováci, Rusíni, Česi, Židia, maďarskí antifasisti.**“

Bojový krst absolvoval prápor pod velením Ludvíka Svobodu v marci 1943 na Ukrajine pri Charkove. V bitke pri Sokolove zahynul veliteľ 1. roty nadporučík Jaroš: „**Napriek dvojnásobnému zraneniu zničil nemecký tank. Prezídium Naj-**

vyššieho sovietskeho ZSSR mu za „**vzorné plnenie veliteľských úloh a prejavenu odvahy a hrdinstvo**“ 17. apríla 1943 udelilo titul **Hrdina Sovietskeho zväzu.**“ Stal sa prvým cudzincom, ktorý získal toto najvyššie ocenenie.

„**Sovietske velenie si vysoko cenilo bojové kvality, húževnatosť a morálku slovenských a českých spolubojovníkov. V novembri 1943 sa brigáda zúčastnila s červenoarmejcami 38. armády na oslobodzovaní Kyjeva. Za udatnosť a prejavenu odvahy udelilo Prezídium Najvyššieho sovietskeho ZSSR brigáde Suvorov rad 2. stupňa. V histórii druhej svetovej vojny sa stala prvým zahraničným vojenským útvarom, ktorý dostal sovietsky rad,**“ podčiarkuje vyhlásenie.

Na záver ruské velvyslanectvo zdôrazňuje, že „**v Rusku vzdávajú úctu a vďaka pamiatke slovenských a českých vojakov a dôstojníkov, ktorí položili svoje životy za oslobodenie ZSSR a Európy od nacizmu. Spoločné hrdinské stránky a spoločný boj proti fašizmu tvoria základ priateľských vzťahov medzi národmi Ruska a Slovenska. Spája nás aj túžba zachovať pravdu o druhej svetovej vojne, zabrániť pokusom o prekrúcanie jej histórie.**“

Ocenenia v správnych rukách

Jozef Havel, predseda ObIV Nitra

V Prašiciach (okr. Topoľčany) 16. decembra na slávnostnom zasadaní obecného zastupiteľstva starostka Erika Nemešová ocenila spoluprácu obce s občianskymi združeniami pri uchovávaní pamiatky občanov – bojovníkov za slobodu a pri výchove mladej generácie.

Zároveň odovzdala čestné uznanie za dlhoročnú prácu pri príležitosti odchodu do dôchodku učiteľkám Elene Novanskej a Kataríne Uríkovej.

V mene SZPB som sa poďakoval obyvateľom Prašíc za sústavnú starostlivosť a obnovu pamätníkov obetí 1. i 2. svetovej vojny, za každoročné organizovanie podujatí k významným udalostiam protifašistického odboja. Potom som na základe rozhodnutia ÚR SZPB odovzdal starostke Medailu M.R. Štefánika III. stupňa, MUDr. Rozárii Barátovej Čestné uznanie ÚR SZPB ako autorke kníh „**Hrdinovia z Prašíc padli v 1. svetovej vojne 1914–1918**“ a „**Občania Prašíc a 2. svetová vojna 1939–1945**“ a vedúcej miestnej knižnice Stanislave Dojčárovej Čestné uznanie ObIV SZPB Nitra.

Tieto dámy si tiež prevzali Čestné uznanie Rady Klubu Zväzu vojakov SR Topoľčany z rúk jeho predsedu Jan Poliačika, ktorý tiež ocenil dlhoročnú spoluprácu s Prašicami, jej spoločenskými organizáciami vrátane SZPB pri organizovaní spoločenských, kultúrnych a športových podujatí nielen k výročiu SNP.

Ocenené Erika Nemešová, Rozália Barátová, Mária Novotná a Katarína Uhriková.

foto: autor

Niekedy treba vo vojne použiť

Branislav Balogh, Ján Rohár

Ladislav Sládek sa narodil 6. marca 1928 ako prvorodené dieťa Jánovi a Márii. Rodičia bývali pri železnici v „strážnom domku“, ako sa vtedy označovali domčeky, kde bývali pracovníci železníc (najčastejšie výhybkári, spúšťači rámp na priecestách) v Senci. Tam začal v roku 1934 chodiť do slovenskej štátnej ľudovej školy. A skôr než dospel, zasiahla do jeho života 2. sv. vojna...

Pamätáte si na Viedenskú arbitráž?

Mal som 10 rokov, také veci som nesledoval, mal som iné problémy primerané môjmu veku. Samozrejme, že pre Československo, či Slovensko bola Viedenská arbitráž zákerným úderom, ale pozrite sa na to z môjho vtedajšieho pohľadu: vedel som po maďarsky a zrazu som musel chodiť do maďarskej školy. Otec dostal rozkaz, že musím chodiť do maďarskej školy. Tak som chodil.

Čo to bolo za školu?

Bola to maďarská meštianska škola. Zaradili nás do nej všetkých povinne. Na Slovákov sa žiadny ohľad nebral. Zo dňa na deň sme sa museli učiť výlučne po maďarsky a prerieknutie v rodnej reči sa okamžite trestalo. Za opakované takéto previnenia hrozila oteckovi strata zamestnania u štátnej Maďarskej železnice – MÁV. Môjho otca v roku 1939 premiestnili do strážneho domčeka v Nových Zámkoch. Tak som školu dokončil tam.

A kam ste sa vybrali po jej absolvovaní?

Nikam. Samozrejme, že by som rád buď pokračoval, alebo sa venoval remeslu. Lenže to nešlo. V tom čase totiž maďarská armáda vytvorila z mladých mužov domobranu a keď sme ukončili školu, museli sme do nej vstúpiť. Bez výnimky, vyhnúť sa tejto službe nedalo. Organizácia sa volala Levente a bola to akási obdoba Hlinkovej mládeže, v ktorej sa mladí muži pripravovali na vojenské poslanie. Rýchlo som pochopil, akú budúcnosť by som mal, keby som sa podria-

Spolubojovníci.

dil vtedajšiemu režimu. Na prahu dospelosti nebolo ťažké už chápať nevinné deportácie ľudí nepohodlných režimu, o vojnových obetiach sme sa dozvedali denne.

Takže ste sa pokúsili služby v Levente vyhnúť?

Kdeže vyhnúť, ja som odtiaľ ušiel. Neoznámil som to ani rodičom, ani škole, ani príbuzným, nikomu. Nechcel som ich vystaviť perzekúciám a prenasledovaniu, keby vedeli, ako a najmä prečo som sa rozhodol. A keby som zostal v Nových Zámkoch, bohvie, čo by bolo so mnou.

Ladislav Sládek

Aké zmeny nastali v Maďarsku po zmene vlády?

Horthy nemusel odstúpiť, Horthyho ukradli tak, ako v Taliansku ukradli Mussoliniho. Horthy padol a k moci sa dostala ešte horšia a nebezpečnejšia vláda.

Nemecký Tiger II v Budapešti 1944.

Kam ste sa teda pustili, keďže ste vedeli, že musíte nadobro zmiznúť?

Nerobil som si plány, nezaťažoval som sa rozmýšľaním, čo potom, keď z domobrany ujdem. Rozhodol som sa takto, nebál som sa, lebo som nevedel, čo je to báť sa. Mal som jednu veľkú výhodu, že som mal legitimáciu na železnici. Otec bol železničiar a deti rodičov automaticky získali na ministerstve dráh legitimáciu na voľné lístky na železnici. Precestoval som pol sveta. Bol som v Juhoslávii, v Rumunsku, všade som sa takýmto spôsobom dostal.

V akom ste vlastne vtedy boli veku?

Mal som 16 rokov.

Čo ste jedli, z čoho ste žili?

Jedol som, čo mi dali (zamyšľí sa). Prihlásil som sa napríklad u sedliaka a išiel som s ním orať. Alebo som pracoval v maštali, kde som mal aj nocľah. Takýmto spôsobom som vyfasoval krásnu deku pre kone, na ktorej som oddychoval, bolo to v roku 1944.

fackal nemecký vojak za cigaretu. V električke bol iný sprievodca a cestou späť iný a nevideli ste im do duše, či je to váš človek alebo ich človek. Aj Maďari boli dobrí vojaci, slúžili ako sprostí. Treba povedať, že aj nemecký vojak bol dobrý vojak a poslúchal. Čím viac trpela sovietska armáda stratou, tým viac sa rodila nenávisť ZSSR proti okupantom, to je logické.

Stretli ste tam červenoarmejcov. Čo ste vedeli o nich a o ZSSR?

Vedel som len toľko, že keď prechádzali železničné transporty, maďarská aj slovenská armáda smerovali do Ruska bojovať proti Rusom.

Ako ste sa teda vo veľmi mladom veku a v takejto životnej situácii vôbec dostali do Červenej armády?

Keď vypuklo Slovenské národné povstanie, stretol som sa so sovietskimi. Ako Čechoslovák

hraníc, pozn. autorov), prijali ma, kádrali ma, a tak som sa nedostal do Svobodovej armády, ale do sovietskej armády. Všetko sa vyšetruvalo a robil sa nábor. Tak som sa tam dostal. Ja som si dával žiadosť do slovenskej armády, lenže sovietske velenie bolo jednoznačne proti tomu a rozhodli, že zostanem sovietskym vojakom. Prijali ma do sovietskej armády ako tlmočníka v roku 1944 (ovládal som maďarčinu a osvojil si ruštinu).

Mali ste ako tlmočník uniformu?

Uniformu som dostal až po výcviku. Veľmi dlho som uniformu nenosil. Ja som mal také zamestnanie v sovietskej armáde, že mi vždy dopredu povedali, čo ma čaká. Zavolať ma ruský komandant (veliteľ) a povedal: Zajtra odchádzate tam a tam a vrátite sa vtedy a vtedy.

Odlíšovali vás Sovieti od Maďarov, uvedomovali si, že nie ste Maďar?

Od Maďarov áno, polovička tých Maďarov boli fašisti, bolo ľahké to rozoznať.

Boli ste v podstate cudzinec. Aký vzťah k vám mali radovi sovietski vojaci?

V sovietskej armáde, teda väčšinou ruskej armáde, som sa necítil ako vojak (s úsmevom), ale ako generál, tak som sa mal! Mladí vojaci, Rusi a ostatní ma mali vo vážnosti a vtedy som v ich očiach povýšil. Vypuklo totiž SNP a sovietski vojaci vynaložili veľa úsilia, aby pomohli Povstaniu.

Vojaci pri priamom boji strieľajú a neraz zabijú. Vy ste pôsobili ako tlmočník – museli ste v ta-

Sovietsky vojaci pochodujú oslobodenou Budapešťou, jedným z nich bol aj L. Sládek.

namiesto zbrane zdravý rozum

komto zaradení použiť zbraň, zabíjať?

Môžem povedať, že som nikoho nezastreliť, ale mal som veľa možností.

Čo vlastne bolo pracovnou náplňou tlmočníka Červenej armády, ak ste práve netlmočili?

Ako okresná vojenská správa sme pôsobili v pozícii poriadkových síl, preto sme vykonávali poriadkové hliadky. V komandatúre nás bolo deväť. Kontrolovali sme ulice a keď sme niekoho našli – myslím zbeha – tak sme ho udali. My sme ho nesúdili, mali sme jedine právo odovzdať ho ďalšej hliadke a tí si ho riešili, ako chceli. Maďarov sme museli uzemniť, inak by sa vyvyšovali, rozkazovali by nám.

Takže ste boli akási poriadková polícia?

Bránili sme rabovaniu. Napríklad raz Maďari prezlečení v ruských uniformách chytali ryby na rieke Tisa. Vtom prišiel jeden civilný rybár požiadať nás o pomoc, pretože tí chlapi neboli ruskí vojaci, ale boli prezlečení a rabovali. Rabovali napríklad, zbrane... My sme ich odzbrojili a odovzdali na vojenské veliteľstvo.

Mohli by ste nám popísať nejakú zaujímavú historku?

Dostali sme sa do jednej 5-poschodovej budovy v Budapešti – deväť ľudí vyzbrojených samopalmi, prišli sme na najvyššie poschodie, otvorili sme, natrafili sme na kuchyňu, na špajzu. Tam sme sa najedli, vybrali sme si, čo sme chceli, nikto tam nebol. Už sme tam boli hodinu, keď sme počuli vnútri výstrel. Výstrel išiel zdola. Kozácky veliteľ nám kázal: Nestrieľať, neodpovedať, nechajme, neodpovedajme! Potom tí, čo strieľali, odišli preč a nechali nás v tej prázdnej budove. Takže sme vlastne uspeli bez boja. Niekedy skôr ako zbrane vo vojne treba použiť zdravý rozum. A nehrať sa zbytočne na „hrdinov“.

Pracovali ste v Maďarsku aj s tajnými informáciami?

Nakoniec som sa dostal znova do Budapešti, kde som dostal dôležitú úlohu. Veliteľ ma zavolať a oznámil mi, že pôjdeme traja alebo štyria nákladným autom smerom do Rumunska a donesieme spracované doklady pre sovietskú armádu. Skutočne tam bola pečiatka, vstupy, potvrdenky, všetko vytlačené, dopredu vypočítané, čo sa bude robiť a kto bude veliteľom v Komárne, v Nových Zámkoch. A toto všetko dopredu naplánované sa rozdal jednotli-

Ladislav Sládek prevzal v septembri 2021 Cenu mesta Rimavská Sobota.

vým okresom vo vojenských komandatúrach a takýmto spôsobom to pokračovalo ďalej.

Podľa záznamov ste boli ranený. Ako k tomu došlo?

Dostali sme úlohu zájsť po tie doklady, išli sme smerom na Erded v Rumunsku. Narazili sme autom na mínu. Kamarát Rus stratil oko, mne sa nestalo nič také vážne. Mal som len 4–5 cm ranu na nohu. Ošetrovali ma vo vojenskej nemocnici. Rýchlo, šikovne. Vo všeobecnosti platilo, že v týchto vojenských nemocniciach sa snažili, aby ranení vojaci boli čo najskôr preč. Nechceli ich tam dlhodobo zhromažďovať, najmä preto, lebo potom im nemali dať čo jesť. Takýmto spôsobom sme rýchlo riešili otázku uzdravenia. Aj ja som za 6 dní bol znova pri útvere aj s rozrezanou nohou. Doliečila sa postupne, ako sa vraví „za pochodu“.

Ako si spomínate na váš prvý kontakt s vlastťou? A čo spôsobila vojna doma?

Keď sme sa vracali smerom k Slovensku, tak som išiel známou cestou, poznal som Nové Zámky, Komárno, Dunajskú

Stredú. Nové Zámky boli najviac zasiahnuté, straty na ľudských životoch tam dosahovali 2 a pol až 3 tisíc.

Aký bol osud vašich rodičov počas vojny?

Matka sa zbalila, išla k babke a tam čakala, dokiaľ nedôjde sovietska armáda a neoslobodí celé Nové Zámky. Otec musel odísť preč, za trest bol prevelený do Srbska, pracoval ako strážnik trate.

Ako vyzeral váš návrat domov z vojny?

Vrátil som sa domov, moja služba v armáde bola tajná pre všetkých, aj pre moju dcéru. Tým, že som sa vrátil naspäť, tak som, samozrejme, všetkým spravil radosť. Z domu som odišiel bez ich súhlasu, ale vrátil som sa.

Spoznali Vás rodičia?

Našiel som babku a šiel som k nej. Otec sa našťoval, došiel som k nemu totiž v sprievode mamy a otec ma nespoznal, pretože som bol v uniforme. Spýtal sa: Čo to máš za Rusa?! Čo chce? Potom sme sa zvitáli, mama si aj poplakala. Aj ostat-

Budapešť bola ťažko zasiahnutá bojmi – fotka kráľovského paláca.

ní ruskí vojaci, čo ma odprevádzali, boli zvedaví, akí sú moji rodičia. Vtedy som prehlásil, že už nikdy v živote ja dobrovoľne do žiadnej armády nevstúpim – tak som sa stal občianskym zamestnancom.

Čo konkrétne ste robili na oslobodenom území?

Umiestnil som sa ako odbojár. Brali ma v Nových Zámkoch ako vysluženého vojaka – odbojára a začal som pracovať vo vojenskej nemocnici. Sprvoti ako sanitár. Neskôr som sa dostal k mestskej polícii, vtedy nazývanej milícia. Tam som sa najviac angažoval, robil som poriadok v meste, na tržnici.

Takže ste napríklad zabraňovali bitkám?

Bitky neviem či boli. Maďari, ktorí zostali v Maďarsku, sa držali Maďarov. Slovinci si povedali, toto bolo voľakedy naše a naše to aj bude a tak sa stalo, že z Nových Zámok začali Maďarov deportovať. Robili sa rozdiely v majetku, niektorá garnitúra, ktorá odišla do Maďarska, nezobrala si so sebou nič, ale niektorí brali všetko, aj mláťačku, ostali po nich len prázdne byty. A to bolo to najhoršie, že jedným pribudlo a druhým ubudlo. Ja som sa zamestnal, výborne som si žil, najväčšiu blbosť som spravil, keď som sa z dobroty oženil.

Ťažký bol mladomanželský život po vojne?

To bola jedna facka za druhou. Nemal som silu na to, aby som mal deti. Bol som mladý ako ste vy, teraz si predstavte, že vám tu pribalím štyri deti. Musel som to nejakým zmeniť, dal som výpoveď a išiel som pracovať do vojenskej nemocnice. Prišiel rok 1951. Vo vojenskej nemocnici som sa ubytoval, to bolo v Bratislave. Raz som však došiel do-

mov, manželka ma privítala, dala mi jesť a hovorí: Boli tu za tebou vojaci. Ani ma to nezaujímalo, ale oni sa vrátili. Ja som prekvapene zvolal: Čo? Ja nemám s vojnou nič spoločné! Oni na to: To sa uvidí, zajtra sa hlásite na okresnej vojenskej správe v Galante, súdruh Sládek. Tak som sa hlásil. Na okresnej vojenskej správe som vysvetľoval, že som bojoval v sovietskej armáde ako odbojár.

Uznali Vám službu v Červenej armáde?

Práveže neuznali. Oznámili mi totiž, že nemám odslužené v armáde Československej republiky, takže služba v Červenej armáde sa neráta. Vrável som im: Akože nemám, mám uniformu, mám doklady. Napriek tomu som dostal povolávací rozkaz a nastúpil som na vojenskej komandatúre. Po odslužení prezenčnej vojenskej služby som sa vrátil domov.

Rozprávame sa s plukovníkom vo výslužbe. Takže vaše skalopecné predsavzatie, že dobrovoľne do žiadnej armády nevstúpite vám napokon nevydržalo, však?

No, (odmlčí sa)... Robili sa politiky (ministrom národnej bezpečnosti bol vtedy gen. Karol Bacilek, pozn. autorov). Najprv išlo avízo manželke, či súhlasí, aby som odišiel do armády. Povedali: to bude dobré, tam hneď dostanete byt, ste vydatá a tak podobne. Takýmto spôsobom aj mňa vábili, potom odišli odo mňa k manželke a povedali jej, pani Sládeková, situácia je taká, že váš manžel súhlasil. Takže takýmto spôsobom som sa stal vojakom z povolania a začali so mnou manipulovať. Nie ja som bol pánom situácie, oni boli nado mnou pánmi.

Kde ste pôsobili?

Prvým miestom môjho pôsobenia bolo vojenské učilište protiletadlové v Prahe, to som dokončil a zase ma zavolali do kancelárie so slovami: My vás potrebujeme ešte tu a tu. Nasledovalo chemické učilište v Olomouci a taktó som postupne absolvoval sedem škôl. Nie vysoké civilné, ale vojenské. A po každom absolvovaní som bol povýšený. Napríklad som absolvoval delostrelecký pluk v Pezinku alebo motostrelecký pluk v Bratislave, autobusový a zdravotnícky prápor v Malackách, to bola ale jedna veľká výhoda, tie povýšenia.

Dokedy trvala vaša služba?

Do roku 1979. Odchádzal som do výslužby ako podplukovník.

Foto: archív L. Sládky a redakcie

Na to sa nedá zabudnúť

Martin Krno

Vďaka Klubu vojenskej histórie Svoboda sme sa dozvedeli, že nedávno oslávila Zoe Klusáková-Svobodová narodeniny. Na svet prišla 4. decembra 1925 v Užhorode, jej otec Ludvík Svoboda (1895–1979) vtedy slúžil ako štábný kapitán na Podkarpatskej Rusi.

Zoe Klusáková-Svobodová.

S profesorkou Klusákovou-Svobodovou som sa osobne stretol na oslavách 70. výročia Karpatsko-duklianskej operácie. Spreádzal ju vysoký, štíhly vnuk Miroslav Klusák, ktorý nakrúcal dokumentárny film venovaný urputným bojom na poľsko-slovenskom pomedzí na jeseň 1944. Hlásili sa k nej odbojáři, najmä ženy, chceli jej stisnúť ruku, prehodiť slovkodve. Nielen preto, že bola dcérou prezidenta Svobodu.

Dáma s osobitným fluidom

Poznali ju dlhé roky, lebo pravidelne chodievala na východné Slovensko, pritom šírila okolo seba osobné kúzllo dobrosrdečnosti a porozumenia. Viac času na rozhovor so mnou (predtým sme boli v písomnom kontakte) mala až pri pomníkoch Čs. armádnemu zboru na poľskej strane Duklianskeho priesmyku. Vtedy som musel uznať, že to skutočná dáma.

Netradičné krstné meno jej vylosovali z desiatich lístkov z otcovej vojenskej lodičky. Išlo o hrdinku trojdielneho románu *Mladosť, Vyhnanstvo, Návrat* od ruského prozaika a dramatika Jevgenija N. Čirikova, ktorý emigroval po Októbrovej revolúcii do ČSR a mamička Irena si jeho dielo veľmi obľúbila.

Svoboda počas vojny zakladal zahraničné vojsko v Sovietskom zväze, aby ho po krutých bojoch proti nemeckým okupantom víťazne doviedol až do Prahy. Zatiaľ jeho rozvetvená rodina spolupracovala s prvým čs. parašutistickým výsadbom vyslaným z Moskvy do Protektorátu. Za to ich prenasledovalo gestapo.

Prežila vďaka statočným ľuďom

Zoe sa s matkou podarilo uniknúť pred zatknutím. Tri a pol roka sa ukrývali na rozlič-

ných miestach Moravy u dobrých, obetavých ľudí. Až po skončení vojny sa dozvedela, že jej o rok staršieho brata Miroslava aj strýkov Jaroslava a Eduarda nacisti chytili a popravili v koncentračnom tábore Mauthausen, babička Anežka Stratilová zahynula v plynovej komore v Ravensbrücku.

Po vojne dodatočne zmaturovala na gymnáziu v Kroměříži a študovala ekonomiku v Prahe. Prednášala na viacerých vysokých školách najmä problematiku poľnohospodárstva. A spreádzala manželka Milana Klusáka, ktorý dva o pol roka prežil v nacistických väzniciach, na jeho diplomatických misiách. Neskôr pôsobil ako minister kultúry ČSR.

Odmietli haniť Clementisa

Môj otec po vojne pracoval u štátneho tajomníka Vladimíra Clementisa na ministerstve zahraničných vecí, v lete 1946 prešiel na veľvyslanectvo ČSR v Moskve. Milan Klusák sa po dvoch rokoch zamestnal na sekretariáte vtedy už ministra Clementisa. Tiež sa stal jeho osobným tajomníkom. Slávny rodák z Tisovca mu šiel v septembri 1949 za svedka na svadbe. Po kádrových zmenách v Černínskom paláci ho v roku 1950 preložili na ambasádu v Moskve, kde už študovala Zoe a kde sa obaja zoznámili s mojimi rodičmi.

Prípravy monsterprocesu s tzv.

ník, aby napísali správu o tom, čo vedia o kontaktoch odvolaného ministra Clementisa so západnou rozviadkou. Všetci traja uviedli, že nič také nezaznamenali. Neskôr ich nový šéf diplomacie Viliam Široký z Moskvy odvolal.

Mraky sa zbierajú nad Prahou

Mraky sa začali sťahovať aj nad Ludvíkom Svobodou. V novembri 1952 ho zatkli. „Veľmi nám vtedy vyšiel v ústrety manželov kolega dr. Miloš Krno, ktorý sa v rámci svojej pracovnej náplne tiež stykal s predstaviteľmi Sovietskej armády. Sľúbil nám, že ich bude informovať a tlmočiť náš komentár,“ píše Klusáková-Svobodová vo svojich pamätiach.

Môj otec pôsobil v Moskve už šesť rokov a mal kontakty aj na vplyvných sovietskych veliteľov a partizánov, ktorí bojovali na Slovensku. Prostredníctvom nich sa napokon podarilo dosiahnuť, aby na intervenciu maršalov Ivana S. Koneva a Georgija K. Žukova a Kirilla S. Moskalenka u Josifa V. Stalina generála Svobodu prepus-

tovala proti tomu, keď 3. apríla 2020 mestská časť Praha 6 zlikvidovala Konevovu sochu?

Vydala otcove pamäti

Po odchode do penzie pripravila vydanie niekoľkých

Zoe Klusáková-Svobodová s Jánom Il'janovským, Jurajom Biľom a Martinom Krnom (vpravo) pred pomníkom Čs. armádnemu zboru v poľskej obci Nowosielce.

kníh pamäti svojho otca. Ako ma s nadšením informovali na ústredí SZPB, v knižnici majú publikáciu *Cestami života* z roku 2009 s jej venovaním. Je čestnou predsedníčkou Spoločnosti L. Svobodu, dlhoročnou členkou Českého zväzu bojov-

prisahaneckým centrom pod údajným vedením Rudolfa Slánskeho sa však rozšírili aj do zahraničia. Zoe v knihe spomína, ako veľvyslanec Karel Kreibich vyzval jej manžela, Krno a Bohuša Černého, ktorí predtým tiež pôsobil ako Clementisov tajom-

tili z väzby na slobodu. Otec sa nám s tým nikdy nepochválil.

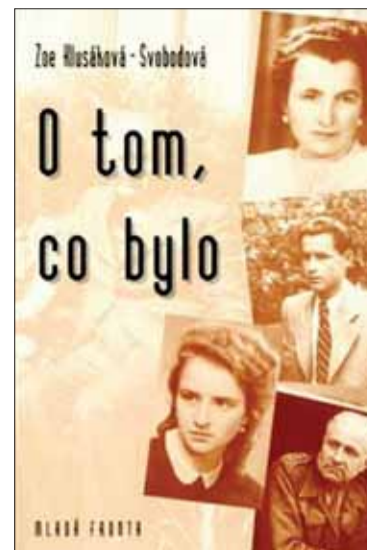
Moskva ho rehabilitovala

To však nič nezmenilo na tom, že Svobodu penzionovali. Pomáhal ako účtovník JRD, ktoré v rodnej obci Hrozatín pomáhal zakladať. Situácia sa obrátila až v júni 1954, keď Nikita Chruščov pricestoval do Prahy na 10. zjazd KSČ a hneď na letisku sa spýtal na svojho bojového druhu zo 4. ukrajinského frontu. Po „tovariša“ Svobodu hneď poslali na Českomoravskú vysočinu.

Nový sovietsky líder na zjazde generála demonštratívne objal a celú rodinu pozval na dovolenku do vládneho zariadenia na Kryme, kde sa Svoboda stretol aj s maršalmi. Moskva ho takýmto spôsobom rehabilitovala. Môže sa niekto čudovať, že pani Zoe ostro protes-

Ludvík Svoboda počas druhej svetovej vojny.

Spomienková kniha Zoe Klusákovovej-Svobodovej vydaná v roku 2005.

tovala proti tomu, keď 3. apríla 2020 mestská časť Praha 6 zlikvidovala Konevovu sochu?

Michail Veršinín, posol dobrých správ

So Svobodovcami našu rodinu ešte čosi spájalo: ruský spisovateľ a publicista Michail M. Veršinín. Ako mladý dôstojník pôsobil v rozviadke 2. ukrajinského frontu. Bojoval v prvých vojnách, ba často aj pred nimi, pri oslobodzovaní Levíc, Pezinka a Bratislavy, z Viedne prešiel na južnú Moravu, vtedy ešte okupovanú Nemcami. Zúčastnil sa na hĺbkovom prieskume v oblasti Ivančíc. Od tamojších partizánov sa dozvedel, že manželka a dcéra hlavného veliteľa Čs. armádnemu zboru sa ukrývajú v obci Džbánice blízko Moravského Krumlova.

S touto správou ho Sovieti odvelili do Košíc, kam pricestoval Ludvík Svoboda, aby sa 4. mája ujal funkcie ministra národnej obrany v novej vláde Národného frontu Čechov a Slovákov. Svoboda sa počas bitky na Dukle dozvedel o tom, že jeho ani nie 18-ročného syna Mirka pravdepodobne zavraždili nacisti, ale o osude zvyšku najbližšej rodiny nemal potuchy. Až pokiaľ pred ním nezalutoval Michail Maksimovič. Ten generála ubezpečil, že jeho manželka a dcéra žijú, pod ochranou českých partizánov.

Do svojho frontového zápisníka Veršinín vtedy poznamenal: „Nikdy nezabudnem na slzy radosti v očiach sivovlasého, statočného človeka, keď sa dozvedel, že jeho žena Irena a dcéra Zoe sú nažive a túžobne čakajú, keď sa s ním konečne stretnú.“ Svobodovi navrhol, aby napísal list, ktorý im doručí. Tak sa aj stalo. O pár dní už držala pani Irena v rukách papier s textom, ktorý sa začínal slovami: „Moje najdrahšie, Iruška a Zoenka! Ďakujem všetkým odvážnym ľuďom, ktorí Vám pomohli uniknúť gestapáckym zločincovi a ktorí Vás pred nimi po celý čas s nasadením vlastného života prechovávali...“

Foto: archív autora a KVH Svoboda

V oslobodených Košiciach a v Moskve

Martin Krno

Piateho mája z balkóna Župného domu, dnes Východoslovenskej galérie, premiér Zdeněk Fierlinger a jeho vicepremiér Klement Gottwald prečítali pred zhromaždeným davom Košický vládný program.

V ten istý deň ráno čakal v košickej redakcii obnovenej Pravdy kultúrneho redaktora, ktorý sem privandroval pred mesiacom z partizánskej základne pod Prašivou, odkaz, že ho navštívi ruský básnik a dôstojník.

Chudý a strapatý recitátor

„Miša naozaj prišiel, chudý a strapatý,“ uvádza Miloš Krno po rokoch vo svojich memoároch *Hory, rieky, ľudia* (1984). Spomína, ako Michail priniesol Svobodovi radostnú zvesť a pokračuje: „Sedeli sme v redakcii, dopíjali nesladený čaj a čítali sme svoje verše. Aby som bol presný: Ja som ich čítal, Miša recitoval naspamäť.“

Básnik a publicista Michail M. Veršinín (druhý zľava) ako sovietsky dôstojník počas vojny na Slovensku, 1945.

Kým jeho ruský rovesník odniesol z Košíc otcovu poviedku *Brilianty slz*, uverejnenú v ten deň, s tým, že ju vráti, keď môjmu otcovi príde stisnúť ruku k šesťdesiatke, už 8. mája vytlačila slovenská Pravda Veršininovu frontovú reportáž v Krnovom preklade.

Neviem, ako to bolo s tou gratuláciou k šesťdesiatke, no ostali kamarátmi na celý život. Počas pôsobenia na veľvyslanectve v Moskve otca Veršinín zoznámil s mnohými zaujímavými ľuďmi, medzi nimi aj s maršalom Konevom. Tieto kontakty pokračovali ďalšie desaťročia. Vždy keď otec ako spisovateľ či filmový dramatik zavítal

do Sovietskeho zväzu, stretol sa s ujom Mišom, ani on nikdy neobišiel našu domácnosť, keď sa objavil v Bratislave.

Priateľ Svobodovcov

Aj Zoe Klusáková-Svobodová vo svojich pamätiach konštatuje, že Svobodovci považovali Veršinina za rodinného priateľa. Po tom, ako Ludvika Svobodu 30. marca 1968 zvolili za prezidenta ČSSR, prijímal ho aj na Pražskom hrade.

Keď ma Pravda v júli 1985 vyslala do Moskvy, aby som zabezpečoval spravodajstvo z 12. svetového festivalu mládeže a študentstva, dvakrát som si dohodovil stretnutie s daďom Mišom. Bol presne taký, ako ho v máji 1945 spoznal otec: chudý, štíhly s nepoddajnou šticou kučeravých vlasov. Chodiaca encyklopédia na všetky mená a udalosti spojené s oslobodzovaním Československa.

Autorita

Veľmi sa mu rátala skutočnosť, že s mojim otcom sa spoznal v redakcii Pravdy a teraz ja po 40 rokoch píšem pre ten istý denník zo sovietskej metropoly. Keď sme sa prechádzali po ruskej Gorkého ulici (teraz Tverskaja), s typicky ruským pátosom mi prednášal vojnové básne a rad-radom ma predstavoval svojim známym i neznámym: „Eto syn mojevo samovo velikovo druga, on korrespondent čechoslovackovo dnevnika Pravda!“

Keď ma zaviedol k reštaurácii Peking na Majakovkého ná-

Prvý máj 1945 v oslobodených Košiciach.

mestí, použil svoj starý trik. Dostať sa v Moskve na večeru bez rezervácie bolo nemožné. Preto na „dežurného“ vo vestibule zrukol: „A vy znajete pjesňu Moskva Pekin? Nu, ja avtor!“

Išlo o veľký hit na prelome 40. a 50. rokov, keď sa ZSSR a Maova Čína tešili z nadštandardných vzťahov. Veršinín k nemu napísal text. Nevie, či to príslušnému vyhadzovačovi čosi hovorilo, no básnik to vyslovil takým autoritatívnym tónom, že nám hneď s úklonom otvoril dvere.

Perestrojka sa skončila rýchlo

Po necelých dvoch rokoch som opäť zavítal do Moskvy ako no-

vinár na 20. zjazd Komsomolu. Znovu som si vypočul na vlastné uši perestrojkový prejav Michaila Gorbačova. Lež vtedy som navštívil v jednom zo siedmich stalinistických vežiakov už iba vdovu uja Mišu. Bývalú sólistku baletu. Rozprávala o pochovanom mužovi zásadne ako o Michailovi Maksimovičovi s hlbokou úctou.

Vtedy som netušil, že po augustovom puči v roku 1991 všetkých organizáciu sovietskej mládeže rozpustia a krátko po nej aj Sovietsky zväz. Na celú perestrojku som už pomaly zabudol, ale na Veršinina nie. Určite nezabudla ani Zoe Klusáková-Svobodová.

Boli dni, keď maršal plakal

(Dokončenie zo str. 1)

„Vždy deň dva pred oslavami víťazstva vyhládam nejaké osamote stojace miesto,“ odpovedal mi, „kde si môžem na chvíľku poplakať za všetkých, čo som rozkazom musel poslať do bojových stretov s fašistickými votrelcami. Pritom sa mnohí otcovia a synovia domov viac nevrátili.“

Jeho slová vo mne rezonujú dodnes. Aký veľmi rozhodný, no citlivý človek to bol. Práve tak ako o tom napísali v novinách *Stráž vlasti*: „Málokomu sa stane, že ho stretne šťastná náhoda a môže si prehodiť pár slov s osobnosťou takou veľkou, akou je maršal Ivan Stepanovič Konev, ktorý velil so-

vietskemu vojsku pri oslobodzovaní Prahy.“

Nonsense pri odstraňovaní sochy

Odvtedy sa venujem dejinám Veľkej vlasteneckej vojny a ako člen SZPB objasňujem mladej generácii, kto niesol rozhodujúcu úlohu v porážke fašizmu. Verím, že to vyznie aj z publikácie *Ako sa rodila sloboda obcí a miest Levického okresu*, ktorú dokončujem.

V tejto súvislosti by som rád vyjadril svoj odpor k počínaniu krajne pravicových politikov, ktorí presadili zmenu názvu námestí a ulíc v Čechách a na Morave pomenovaných po maršalovi ako aj likvidáciu sochy Koneva v hlavnom meste začiatkom apríla 2020. Veľvyslanectvo RF vyslovilo hlboké rozhorčenie nad týmto provokatívnym aktom s „neprehliadnuteľným cynizmom zúčtovania s pomníkom v predvečer 75. výročia víťazstva nad nacizmom“.

Niektorí dokonca označujú Koneva za vraha českého ľudu. Ide o nonsense voči takej osobnosti, ktorý viedol svoje vojská proti nacistickým okupantom v prevažnej časti Českej republiky i Slovenska.

Ivan Stepanovič Konev

sa narodil 28. decembra 1897 v rodine roľníka v obci Lodejno v Kirovskej oblasti. Po skončení strednej školy pracoval ako pltník. Počas 1. svetovej vojny absolvoval poddôstojnícku školu. Bojoval na juhozápadnom fronte a potom proti belogvardejcom. V roku 1934 ukončil štúdium na Vojenskej akadémii M. V. Frunzeho.

Na jeseň 1941 19. armáda Západného frontu pod jeho velením utrpela od Nemcov sériu porážok, za čo mu hrozil trest smrti, no G. K. Žukov sa ho zastal, Konev sa stal jeho zástupcom. Oplatilo sa, viedol pri obrane Moskvy smelú protiútok, úspech zaznamenal v bitkách pri Kursku, Belgrade a Charkove. Vo februári 1944 ho ako veliteľa 2. ukrajinského frontu povýšili na maršala, neskôr mu dvakrát udelili titul Hrdina Sovietskeho zväzu. Jeho vojská sa zúčastnili aj na bitke o Berlín a na Pražskej operácii.

Po vojne pôsobil ako veliteľ pozemných vojsk ZSSR, v rokoch 1955 až 1960 stál na čele spoločných vojsk Varšavskej zmluvy, na jeseň 1956 velil sovietskym jednotkám proti povstaniu v Maďarsku. Vzápätí dobrovoľne odstúpil zo všetkých funkcií a v apríli 1962 odišiel na dôchodok. Napísal knihy spomienok *Štyridsiaty piaty* a *Poznámky veliteľa frontu*. Zomrel 21. mája 1973. (ao)

Maršal I. S. Konev (vľavo) s autorom článku Jánom Hamarom (vpravo s okuliarmi) v Rovišti pri Prahe.

Šesťdesiat dní národa, ktorý povstal (III.)

Opäť prinášame ukážky z pripravovanej knihy spisovateľa a esejistu GUSTÁVA MURÍNA *Povstanie 60 dní národa. Teraz zo stredy 30. augusta 1944.*

Ozvláštnená manifestácia v Bystrici

Mladý výtvarník Štefan Bednár opisoval atmosféru v Banskej Bystrici v spomienkovej reportáži Dvojník Simon ide do Povstania: „Všade plno vzruchu a ruchu. Hrmotili motorky a prechádzali nákladiaky... Na šoférskej búde guľomet namierený dopredu, alebo vejár pušiek, na voze skupina chlapcov a dievčat s puškami v rukách. Pozdravy so zdvihnutou päťou. Vojenské i partizánske hliadky na uliciach, časté červené šatky na krku, trikolóry alebo červená stužka na čiapke.“

Nečudo, že aj on uveril, že sa tu nezačína krvavý a brutálny boj o prežitie, ale len o zbrane ozvláštnenú manifestáciu ľudu, kde sa tá sloboda jednoducho len odhlasuje.

Zaujímavý je opis tých chvíľ z pera neskoršieho slávneho sovietskeho spisovateľa Borisa Polevoja: „Pamätám si Banskú Bystricu z tých čias. Partizáni ma sem priviezli z hôr. Toto čisté a pekné mestočko vtedy na mňa pôsobilo tak, ako keby sa na ňom zastavil život ešte kedysi v starých časoch. Ale to len naoko. Vrelo to tam. Chýr o Povstaní sa rozletel do sveta. Po meste chodili vojaci i civilní odchádzajúci na front. Statní mládenci dostávali zbrane a výstroj. Bystrica sa stala magnetom priťahujúcim všetkých, ktorí chceli bojovať proti nenávidenému fašizmu.“

Generál Augustín Malár: Čelom vzad!

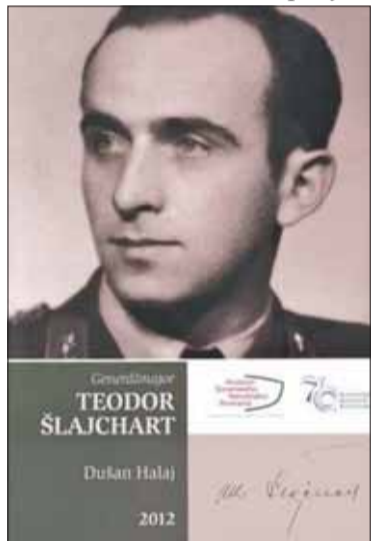
Za neúspech pokusu o vstup kežmarskej posádky do SNP môže aj kuriózna náhoda. Útok sa mal začať skoro ráno, ale zdržala ho nečakaná návšteva generála Augustína Malára, veliteľa dvoch východoslovenských divízií. Na nádvorí leteckých kasární nechal nastúpiť dôstojníkov a vojakov, aby ich v plamennom prejave odhovril od účasti na Povstaní. Problém spočíval v tom, že na rozdiel od vtedy málo známeho Jána Goliána, veliteľa povstaleckých vojsk, bol Malár charizmatik a obľúbený.

Keby sa skupine partizánov pod velením Jaroslava Šolca podarilo Malára zajať, nedostal by sa do Bratislavy a nepredniesol by v rozhlase kritický prejav, kde najmä svojim podriadeným divíziám zavelil: „Čelom vzad!“ Potom nebolo nikoho z veliteľov vybraných pre Povstanie, ako bol jeho zástupca Viliam Talský, ktorí by dokázali ešte východoslovenské divízie sformovať pre ich hlav-

nú úlohu – otvoriť Dukliansky priesmyk Červenej armáde. Dejiny však nezvrátia dobré úmysly. Šolcov oddiel prišiel do kasární neskoro, dôstojníci sa Malárovi nedokázali vzoprieť a ten odletel z popradského letiska, aby zasadil fatálnu ranu rozbiehajúcejmu sa Povstaniu.

Šlajchartov prápor v prvej línii

Prvý sa do bojov dostal letecký prápor kpt. Teodora Šlajcharta. Letcov zoskupených

Knihu Dušana Halaja *Generál-major Teodor Šlajchart*, vydalo Múzeum SNP. foto: archív redakcie.

v peších jednotkách považovali za elitu povstaleckej armády. Prápor obsadil zrúcaninu Strečnianskeho hradu a viedol paľbu na nepriateľské tanky, ktoré postúpili až k mostom.

Šlajchart si spomínal: „Prvý útok tankov sa nám podarilo zastaviť neuveriteľnou zhodou náhod. Francúzky poručík dobehol k pripravenému kanónu, pri ktorom ležali mŕtvi vojaci, a bez zamierenia, hneď prvou strelou zneškodnil nemecký tank. Francúza zranili, ale inému sa vzápätí podarilo poškodiť pásy na druhom tanku. Tieto

dva tanky zatarasili úzku cestu v Strečnianskej tiesňave, medzi Nemcami nastal zmätok a zastavili útok.“

To je príklad, ako bývajú spomienky priamych účastníkov skreslené. Poručík Albert Poupet po rokoch napísal: „Cítim, že sa blíži katastrofa. Som delostrelec a bežím k dvom delám. Vidím, že nie je možné, aby slovenská obsluha obnovila paľbu. Ležia okolo, niektorí ťažko ranení. Zameriavam jeden z kanónov na nemecký tank. Po prvých výstreloch ho zasahujem. Zostáva stáť a prestáva strieľať. Odveta je blesková. Padám prvý k zemi, ťažko ranený. Môj tlmočník Ladislav padá mŕtvy o niečo neskôr. S krváčajúcou teplotou ľavej nohy sa mi podarilo plazením vzdialiť sa trochu od kanóna. Plazím sa ďalej, cítim ako strácam krv. Padám do bezvedomia. Moji priatelia Tomasi a Pillaud ma vtiahli do lesa. Tomasi padol v boji na druhý deň. Z bezvedomia som sa prebral až v nemocnici v Martine, kam sme dorazili v poslednej chvíli. Mladý chirurg nariaďuje okamžitú operáciu. Koňak nahrádza anestéziu. Keď som sa prebral z opejnenia, dali mi do ruky 75-gramovú črepinu. Opatrujem si ju ako suvenir dodnes.“

Tak sa vyznamenali Francúzi – Albert Poupet pri protitankovom dele a jeho kolega Gaston Jurmande, ktorý niekoľkými výstrelmi zo sovietskej protitankovej pušky vyradil pás druhého nemeckého tanku. Vtedy zasiahol aj povstalecký stíhač tankov Marder pod velením slobodníka aspiranta Mateja Buca, ktorý vyrazil spoza cesty a vypálil niekoľko rán, pričom vážne poškodil tretí nepriateľský tank. Potom sa z obáv pred odvetnou strelbou rýchlo stiahol späť za zákrutu. Útok okupantov tak spolu úspešne zastavili.

SNP – povstaleckí vojaci nabíjajú delo.

foto: archív redakcie

Tlmočníkom, čo padol pod Strečnom medzi prvými, bol Ladislav Dzurányi, profesor Obchodnej akadémie v Martine. Tiesňava s tunelmi a mostmi bola ideálnym obranným pásmom, no handlovským baníkom, ktorí na deštrukciu mostov priviezli pohotovo debny s astralitom, sa ich nepodarilo úplne znepriechnoť. Chýbali im kompresory, pneumatické kladivá aj skúsenosti. Most sa tak po explózií nezrútil, ale sa len mierne nachýlil a klesol. Doplatilo na to mnoho povstaleckých životov.

Skončilo sa to happy endom

Podľa osobného svedectva Teodora Šlajcharta ísť do SNP znamenalo vážny zásah aj do rodinných a osobných vzťahov: „Povstanie sa pripravovalo v prísnom utajení, svojej snúbenici Marte som o tom povedal až v poslednej chvíli, keď som odchádzal do boja. Hnevala sa. Prečo som jej skôr nič nepovedal, prečo odchádzam tak náhle a hlavne – prečo práve ja?!“ Nešlo teda len o boj proti nepriateľovi, ale aj o odlúčenie od svojich blízkych. Šlajchart v tie dni vysielal prieskumníkov s dvoma úlohami: Kde sú Nemci a čo je s jeho snúbenicou.

„O smrti vojak v boji nepremýšľala. Až večer, keď si unavený ľahne, kadečo sa mu v hlave vynorí. Ja som bol vtedy zamilovaný, nedalo mi nemyslieť na svoju lásku, na to, či ju ešte niekedy uvidím,“ priznal sa po rokoch.

Na Šlajcharta, ako aj na iných povstaleckých veliteľov, vypísali Nemci ako na zradcu odmenu 25-tisíc korún, čo bola vtedy obrovská suma. Jeho byt vyrabovali tak, že mu neostala ani jedna fotografia ako spomienka na život pred rokom 1944. Tento príbeh sa však skončil šťastne. Kapitán prežil stotočne v bojoch Povstania aj ústup do hôr. Po vojne sa s Martou zviazali, v roku 1946 sa zobrali a narodili sa im dve dcéry. Ostali spolu až do posledných dní života...

Nech kradnú naši, nie Nemci

O tom, čo sa udialo po rozpustení pracovného tábora v Novákoch máme pozoruhodné svedectvo Gustáva Polčika: „Keď Židia ušli a tábor ostal prázdny, stovky ľudí sa tam vrhli a rozkrádali materiál aj stroje. Nováčania, Sebedražania, Košovci... Keďže sa v Novákoch žandárska stanica rozpadla, tak nás tam vyslali... Tisíce ľudí ako na Svätopeterskom námestí, keď pápež požehnáva. No tak čo teraz? Stáť! zrevali sme. Niektorí začali utekať krížom cez role, no ja som výstražne vystrelil. Báb, báb! Všetko si ľahlo. Väčšinou ženy, len sukne si od strachu dvíhali.“

Potom prišli Nemci. Z auta vystúpil dôstojník, chodil okolo, obzeral si to, nepýtal sa ma nič. Keď kradnúci občania utekali, zahodili jeden elektrický motor. Nemec tam mal svojich ľudí a prikázal im, aby motor naložili na auto. Ešte tam bola jedna fréza, tú im kázal odmontovať a zobrať ju tiež. Keď sme to videli, povedali sme si: No, tak nech radšej naši ľudia kradnú... Ale potom sa už báli. Celé to trvalo jeden-dva dni a bolo po všetkom.“

(Úprava a medzititulky redakcia Bojovník.)

Pracovný tábor v Novákoch, krajčírka dielňa.

foto: archív Múzea SNP

Pomník v Dolných Vesteniciach

Natália Matejíčková,
predsedníčka ZO SZPB

Vedenie obce a bývalí partizáni v roku 1962 dlho uvažovali, ako si uctia pamiatku padlých v 2. svetovej vojne a SNP i zahynuvších v koncentračnom tábore Mathausen. Rozhodli sa na mieste terajšieho pomníka osadiť tabuľu s menami tých, ktorí sa nedožili slobody. S prácou začali svoj-pomocne, ale keď si funkcionári z okresu všimli ich aktivitu a odhodlanie, vybrali sa do Bratislavy nájsť vhodného zhotoviteľa sochy a vybaviť financie.

Vtedy bol veľmi známym portrétistom akademický sochár Vojtech Baďura, ktorý už do tej doby zhotovil niekoľko portrétov a zúčastňoval sa na viacerých sochárskych súťažiach na pomníky napr. Ľudovíta Štúra, výtvarné dotvorenie Sla-

vína, monument v Ostrom Grúni a pod. A tak ho vybrali aj na pomník za 95-tisíc korún, na ktorom miestni odpracovali 400 brigádnických hodín. Pietne miesto slávnostne odhalili pri príležitosti 19. výročia SNP v roku 1963. Na veľkej oslave sa zúčastnilo do 300 ľudí. V roku 1994 obec doplnila tabule s menami obyvateľov, ktorí padli v 1. a 2. svetovej vojne a Povstaní.

Prvý krát pamätník SNP obnovovali v roku 2002, keď bol starostom Ing. Krajčo. Vtedy sa obnovovala aj výsadba okolia sochy, čo trvalo dodnes. Takmer po 20 rokoch sa tešíme novej oprave nášho pomníka. Rekonštruoval ho akademický sochár Dušan Hagara s finančnou dotáciou vďaka bývalému premiérovi Petrovi Pellegrinimu. Čiastočne bola upravená aj okolitá zeleň. Naše poďakovanie patrí aj zástupkyňi starostu Mgr. Bugajovej, ktorá sa od samého začiatku obnovy venovala.

Obnovený pomník SNP.

foto: autorka

Spomienka v Dargove

Milan Urban, predseda ObIV SZPB Trebišov

Položením venca na priečelie budovy obecného úradu v Dargove sme 10. decembra 2021 vzdali hold vojakom Červenej armády, ktorí oslobodili niekoľkých obyvateľov, keďže takmer všetkých fašisti predtým evakovali. Mnoho ich prechodne bývalo v ručne zhotovených prístreškoch v Dargovských horách, alebo sa uchýlilo k príbuzným. Fašisti navyše vypálili 96 domov úplne a 26 domov čiastočne.

Zľava Milan Urban, Ján Kiš, Dušan Koško, Dušan Kolesár a Štefan Cempa.

foto: Martina Čizmarová.

Útok na pozície fašistov na Dargovskom priesmyku začal 9. decembra 1944 a dobré opevnenie nemeckej armády spôsobilo urputné boje s veľkými stratami na životoch, ktoré namiesto plánovaných 3 dní trvali do 18. januára 1945, keď sa na druhý deň dočkali slobody Košice. Dargov síce oslobodili 16. decembra, ale občania sa do úplne zničenej obce mohli vrátiť až po oslobodení Košíc.

Na slávnostnej spomienke na osloboditeľov sa zúčastnil starosta Ján Kiš, starosta obce, predseda ZO SZPB Dargov Dušan Koško, pokladník ZO Dušan Kolesár a člen jej výboru Štefan Cempa.

Vraždou Nešpora padol mýtus

Katarína Frišová,
tajomníčka ObIV SZPB Bratislava

Ani zložitá pandemická situácia neodradila bratislavských odbojárov od tradičného pietneho aktu pri hrobe študenta Vysokej školy technickej Mirka Nešpora v Slávičom údolí.

Pripomenuli sme si už 77. výročie jeho brutálnej vraždy príslušníkmi Ústrednej štátnej bezpečnosti za účasti predsedu

Pavol Sečkář, tajomníčka ObIV SZPB v Bratislave Katarína Frišová a Martin Krno pri hrobe Mirka Nešpora.

foto: Ladislav Skrák

SZPB Pavla Sečkářa, tajomníka Ústrednej rady Viliama Longauera a predsedu ObIV SZPB Martina Krnu.

Sotva 20-ročný rodák zo Skalice, sa chcel stať inžinierom a budovať mosty, ktoré by spájali ľudí. Tých však ľudácky režim čoraz viac rozdeľoval. Počas prázdninovej praxe na stavbe Oravskej priehrady v lete 1944 sa podieľal na zakladaní revolučných národných výborov, agitoval medzi vojakmi, aby sa pripojili k odboju. Robil spojku medzi Banskou Bystricou a partizánmi na Orave, ktorá bola po obsadení Ružomberka Nemcami oddelená od slobodného územia.

Po prechode povstalcov do hôr vážne ochorel a na odporúčanie velenia sa vrátil na Záhorie. Na železničnej stanici v Skalici ho zatkli gardisti a po dvojdnovom výsluchu ho previezli na ÚŠB do Bratislavy. Odmietal udať svojich spolubojovníkov a v pivničnej cele ho 17. decembra umučili. Nie gestapo, zavraždili ho „vlastní“ Slováci. Ľudáci tým urobili bodku za mýtom, ktorý sami rozširovali, že sú benevolentní k študentom a mladej inteligencii.

Príklad hodný na zopakovanie

Martin Krno

Vianočná dohoda patrí k rozhodujúcim historickým rozhodnutiam v 20. storočí pre Slovensko a Československo. Jej aktéri z rozličných politických prúdov postavili na misku váh vlastné životy s príkladným nasmerovaním k SNP.

Takto sa pred pamätnou tabuľou na Gajovej ulici č. 11 v Bratislave prihovril 22. decembra predseda Klubu Nového slova (KNS) Jozef Lysý. Spomienkové podujatie už roky organizuje ObIV SZPB v spolupráci s KNS. V tomto dome v byte právnik Mateja Josku sa krátko pred Vianocami stretli predstavitelia odbojových skupín a prijali text historického dokumentu.

Hoci sme pre pandémiu nikoho oficiálne nepozývali, zišla sa tu hŕstka skalných antifášistov vrátane tajomníka ÚR SZPB Viliama Longauera. Na reliéf, ktorý na bráne slávnostne odhalili 23. decembra 1983 za účasti jedného z autorov dohody, vtedajšieho prezidenta Gustáva Husá-

ka, položil veniec kvetov vedúci organizačného oddelenia ÚR Jozef Ťažký.

„Ktoré z politických elit dnešného Slovenska sú pripravené, aby nasledovali historický odkaz aktérov Vianočnej dohody?“ spýtal sa profesor Lysý, aby si vzápätí odpovedal: „Slovensko má aj dnes, v dobe znižujúcich sa spoločenských očakávaní, príklad, ktorý je hodno zopakovať a vrátiť jeho ľudu politickú perspektívu sociálne spravodlivej spoločnosti s ľudskou tvárou.“

Jozef Ťažký umiestňuje veniec na pamätnú tabuľu venovanú Vianočnej dohode.

foto: Braňo Ondruš

Oslavy oslobodenia

Marián Lukáč,
tajomník ObIV SZPB Michalovce

V priebehu novembra uskutočnil náš ObIV niekoľko podujatí k 77. výročiu oslobodenia miest okresov Michalovce a Sobrance. Hoci kvôli pandémie v tichom režime bez príhovorov, v Michalovciach na ústrednom cintoríne pad-

Účastníci pietneho aktu v Michalovciach.

foto: autor

lých vojakov ČA pod Hrádkom sprevádzali pietny akt vojaci 22. mechanizovaného práporu OS SR.

ObIV skonštatoval, že takto realizované podujatia splnili účel, aby sme sa nedali odradiť od každoročnej spomienky na tých, ktorí nám priniesli mier a máme ho dodnes. Poďakovanie patrí samosprávam v Michalovciach, Sobranciaciach a Strážskom i I. tajomníkovi veľvyslanectva RF Sergejovi Nikitinovi, ktorý zastúpil veľvyslanca Igora Bratčíkova. Ten, rovnako ako predseda NR SR Boris Kollár zrušil účasť pre epidemiologické obmedzenia. Ako zvyčajne, členom i sympatizantom SZPB sme odovzdali Pamätný list predsedu SZPB Pavla Sečkářa k 77. výročiu oslobodenia. Predsedníctvo nášho ObIV vyjadrilo presvedčenie, že oslavy veľkého víťazstva nad nemeckým fašizmom a nacizmom v máji 2022 oslávim na patričnej úrovni a s patričnou slávou.

- **Bacúch:** Jozef Ološtiak 83 rokov.
- **Banská Bystrica:** Katarína Styková 75 a Ing. Miroslav Polák 45 rokov.
- **Bardejov:** Anna Mihalčinová 94, Marek Duleba 35, Mária Kokindová 35, Peter Harom 35, Dušan Remeta 75, Anna Juričová 75 a Ján Zajac 81 rokov.
- **Bernolákov:** Zuzana Juričková 70 rokov.
- **Bojnice:** Kvetoslava Poláková 70, Eva Lukáčová 88 a Zuzana Petreje 99 rokov.
- **Bratislava:** František Khandl 75 a Štefan Kozáček 102 rokov.
- **Brusno:** Antónia Kňazková 40 rokov.
- **Čadca:** Miroslav Minarík 80 rokov.
- **České Brezovo:** Mária Jablonská 50 rokov.
- **Čirč:** Anna Poláková 75 rokov.
- **Detva:** Ing. Martin Strelec 90, Tomáš Dedinský 85, Soňa Strelcová 84, Ján Lakota a Irena Schronerová 82, Anton Mičík 81, Jozef Hulina 80, Anna Goliánová, Imrich Malatínek a Jaroslav Mihalčík 75, Anna Chebeňová, Mária Matúšková, Ing. Jozef Salva a Mikuláš Uhrín 70, Pavel Bohumel a Mária Melicherčíková 65, Eubomíra Micháliková a Kornel Briedoň 60, Mikuláš Nosál 55, Vladimír Golian 50, Mgr. Andrea Ľalíková 35 rokov.
- **Harmanec:** Jozef Kupčok 87 rokov.
- **Hrachov:** Iveta Čechová 50 rokov.
- **Hrnčiarske Zalužany:** Eva Parobeková 55 rokov.
- **Hromoš:** Maroš Kočíš 40 rokov.
- **Hrušov:** Ján Hajdúch 80 a Ján Velebný 80 rokov.
- **Humenné:** Ing. Vladimír Komanický 87 rokov.
- **Jarabina:** Mikuláš Kormaník 75 rokov.
- **Kokava nad Rimavicou:** Prom.ped.Ondrej Ňuňuk 89 a Božena Borošová 84 rokov.
- **Krivé:** Dana Lazorová 50 rokov.
- **Kysta:** Renáta Fedorová 75 rokov.
- **Lenartov:** Marián Dudra 50 rokov.
- **Lipany:** Martin Pavlovský 40 rokov.
- **Liptovský Mikuláš:** Ing. Pavel Chrapčiak 96 a Mária Dzuriková 70 rokov.
- **Lipovec:** Marta Madová 75 rokov.
- **Lučenec:** Oľga Lauková 83, Mgr. Ladislav Král 35 a Emília Ličková 90 rokov.
- **Malé Ozorove:** Peter Rudľai.
- **Medzilaborce:** Margita Hodorová 70 rokov.
- **Miežovce:** Ján Fraňo 75 rokov.
- **Michalany:** Milan Zuskáč 75 rokov.
- **Michalovce:** Ing. Jozef Bobík 70, Mária Malíková 81, Klára Sidorová 81, MUDr. Jozef Voskár 88, Ing. Oliver Petřík 60, Mgr. Dagmar Salapová 45, Rastislav Bašista 70, Anton Kováč 85 a Anna Miháliková 84 rokov.
- **Mýtna:** Juraj Chovan 70 rokov.
- **Nová Lubovňa:** Peter Folvarčík 65 rokov.
- **Novosad:** Juraj Pokrivňák 92 rokov.
- **Ostrý Grúň:** Mária Rošková 60 rokov.
- **Parchovany:** Anna Ivanocová 89 rokov.
- **Podolíne:** Vladimír Reľovský 60 rokov.
- **Prievidza:** Irena Tomová 94 rokov.
- **Radvaň nad Laborcom:** František Demko 65 rokov.
- **Rajec:** Jana Kotercová 50 rokov.
- **Rožňava:** Katarína Bányasová 80, Ján Čapo 70 a Božena Čeklovska 65.
- **Šarišské Čierne:** Jozef Potičný 75 rokov.
- **Slovenské Nové Mesto:** Mikuláš Kucko 75 rokov.
- **Slovenský Grob:** Marta Bončová 70 rokov.
- **Stará Lubovňa:** RSDr. Štefan Pokrivčák 85, Jozef Stašák 75 a Mária Vyšovská 70 rokov.
- **Strážske:** Juliana Perháčová 84, Veronika Surminová 30, Božena Apiárová 65, Valerián Duraník 81 a Anna Vaľová 92 rokov.
- **Timače:** Andrea Švaralová 50 rokov.
- **Topoľčany:** Anastázia Stančková 88 a Irana Hupková 92 rokov.
- **Trenčín:** Klára Kopecká 93, Anežka Samáková 90 a Štefánia Adamusová 87 rokov.
- **Turany:** Darina Janotová 83, Magda Mušková 70 a Peter Pohánka 50 rokov.
- **Veľaty:** Agnesa Mantičová 70 rokov.
- **Veľký Lipník:** Mgr. Ján Berila 70 rokov.
- **Uderiná:** Štefan Vengrín 75 rokov.
- **Utekáč:** Anna Becániová 86 rokov.
- **Závodka nad Hronom:** Jozef Kubík 97, Ján Nosko 80 a Pavol Michalko 65 rokov.
- **Zemplínske Hradište:** Tichomír Kačo 65 rokov.
- **Ziar nad Hronom:** Valéria Kriváková 91 a Eva Schvarcová 84 rokov.
- **Žilina:** Helena Čikotová 70 a Eva Rybaríková 60 rokov.
- **Zvolen – Zlatý Potok:** Oľga Veľká 86, Anna Krovinová 81 a Ing. Mária Raslavská 75 rokov.

*Jubilantom
srdečne blahoželáme.*

Navždy sme sa rozlúčili

- **Banská Bystrica Stred:** so 75-ročnou Zdeňkou Plavcovou.
- **Čierny Balog:** so 71-ročným Jozefom Turňom a 69-ročným Jozefom Schonom.
- **Detva:** so 78-ročným Ing. Zoltánom Rotíkom, so 70-ročným Pavlom Viazaničkom, so 67-ročným RNDr. Jurajom Bódim a so 63-ročnou Agátou Debnárovou.

- **Hrnčiarske Zalužany:** s 81-ročným Hansom Ludwigom Seyffertom.
- **Medzibrod:** s 91-ročnou Pavlínou Vaníkovou.
- **Prievidza:** s 94-ročnou Miladou Čajkovou.
- **Turany:** s 88-ročným Ondrejom Bačíkom.

*Česť ich
nehynúcej pamiatke!*

Gratulácia

Milý ocko,

10. január je pre mňa a celú našu rodinu jeden z najvýznamnejších dní v roku. Práve v tento deň sa dožívaš krásnych 96 rokov a ja Ti za celú rodinu srdečne blahoželám a želám hlavne pevné zdravie a životný optimizmus. Pri tejto príležitosti si radi zaspomíname na všetko, čo si pre nás urobil a ako si nás vychovával. Štyri deti po sebe, to chcelo prísny režim, poriadok a disciplínu, ale všetko s dúškom Tvojej otcovskej lásky.

Bol si to Ty, kto nám v zime ohrieval ťažké periny o kachľovú pec. S mamou ste nám každú nedeľu ráno uvoľnili vašu veľkú posteľ, zapli rádio a my sme počúvali Dobšinského rozprávku. Vychovával si nás prácou. Odmalička si nás do všetkých zapájal, od najjednoduchších doma, až po najťažšie. Vždy v sobotu bolo veľké pranie. Žiadna automatická práčka. Zakúril si pod boiler, nahriala sa voda a potom stará Romovka vrčala so žmýkačkou aj tri hodiny. Ani našim deťom si nepokazil žiadnu radosť. Spal si s nimi pod holým nebom, v zime učil lyžovať, v lete plával na rafte dolu Váhom.

Krásne a nezabudnuteľné detstvo nás a našich detí na chate v Liptovskom Jáne. Na jar sa tam topí sneh, pučia stromy a my povysádzame kvietky. V lete zbierame bylinky, lesné jahody, chodíme k liečivej vode, k večeru lúštíme krížovky alebo hráme karty. Jeseň: to sú voňavé hrby a kríky plné šípok, s ktorých vo veľkom hrnci varíme lekvár pre celú rodinu. Zimu charakterizuje praskajúce drevo v krbe, v hrnčekoch horúci čaj s rumom a pod oknami kopa snehu.

Pavol Chrapčiak s manželkou Máriou a dcérou Máriou, ktorá po ňom prevzala štafetu v SZPB.

foto redakcia

Ďakujeme, že si nám vždy nablízku. Nie dotieravo, nie požadovačne. Celý čas pripravený dávať rady, ako na kašeľ, ktorá mastička je dobrá na opar, ktorá na boľavé koleno. Ďakujeme, že si nám dovolil mať vlastný názor a žiť si vlastné životy. Si pre nás otcom, starkým a prastarkým s nevyčerpatelnou zásobou sily a lásky, nech si urobil čokoľvek. Tvoja láska k nám je jediné bohatstvo, ktoré rastie tým, že sa s ňou delíš medzi nás všetkých. Lúbime Ťa a prajeme ďalší pokojný a dlhý život s nami.

V mene celej rodiny Mária Holušová

Výročie narodenia hrdinky ZSSR

Branislav Balogh

Na rozdiel od ostatných krajín slúžili ženy v Červenej armáde aj priamo v bojových jednotkách. Letectvo nebolo výnimkou. Patrila medzi nich aj Nadežda Vasilievna Popovova. Pred tromi týždňami uplynulo 100 rokov od jej narodenia.

Bola medzi 24 pilotkami bojových lietadiel, ocenených titulom Hrdina ZSSR. Vojnu ukončila ako veliteľka 2. letky, majorka a zástupkyňa veliteľky eskadry 46. gvardejského ženského pluku nočných bombardérov v zostave 4. leteckej armády 2. bieloruského frontu.

Do bojového lietadla

Narodila sa 17. decembra 1921. V roku 1936 po ukončení štúdia na strednej škole v meste Stalino (dnes Doneck, Ukrajina) vstúpila do leteckého klubu, kde sa stala inštruktorkou lietania. V roku 1940 absolvovala Doneckú vojenskú leteckú školu ako pilotka – navigátorka. Po vypuknutí vojny školu evakovali do Uzbekistanu, kde cvičila bojových pilotov.

Keď sa dozvedela, že sa v Moskve formuje ženská letecká jednotka poslala žiadosť na ÚV Komsomolu. S ďalšími dobrovoľníkmi sa dostala do Engelsa v Saratovskej oblasti, kde sa vytvorili tri ženské letecké pluky. V máji 1942 po ukončení skráteného výcvikového programu poddôstojníčka Popovová odletela na front v zostave 588. nočného bombardovacieho ženského pluku. Zúčastnila sa na bojových akciách v priestoroch Taganrog a Rostov na Done. Dievčatá zručne manévrovali, vyhýbali sa reflektorom a protiletadlovým delám, bombardovali prechody na Tereku.

Nadežda dostala svoje prvé vyznamenanie – rád Červenej zástavy. A na jar 1943, v čase vrcholiacich bojov na Kubáni, jej pluk vyznamenali titulom Gardový. Pilotky teraz už 46. gardového pluku pokračovali v ničení nepriateľa na Ukrajine, Kryme, Poľsku a na území nacistického Nemecka.

Počas Veľkej vlasteneckej vojny N.V. Popovová vykonala 852 bojových letov. Prezídium Najvyššieho sovieta ZSSR jej 23. februára 1945 udelilo titul Hrdina Sovietskeho zväzu za odvalu a hrdinstvo v bojoch s nacistickým útočníkom, spolu s Leninovým radom a Zlatou hviezdou. Na konci vojny sa vydala za hrdinu ZSSR stíhacieho pilota S. I. Charlamova a prežili spolu 45 rokov spokojného života. Ich syn Alexander vo vojenskom letectve dosiahol hodnosť generála. V roku 1952 Nadežda odišla do zálohy v hodnosti majorka.

Stretnutia pokračujú

Po skončení vojny sa príslušníčky ženských leteckých plukov dohodli, že sa na Deň víťazstva stretnú v Moskve vo Veľkom divadle. V roku 1946 prišli z celej krajiny. A chodili tam i neskôr ako do kostola, vrátane bývalých učiteľov lietania a rodičov padlých dievčat. Stretávali sa tam dlhé roky. Teraz sa tam stretávajú ich deti, vnúčatá a pravnúčatá.

Dlhé roky bola poslankyňou v miestnych orgánoch, zvolili ju i do Najvyššieho sovieta ZSSR. Vyše 40 rokov predsedala komisii pre prácu s mládežou v Ruskom výbore vojnových veteránov.

Zomrela v Moskve 6. júla 2013.

Hrdinky ZSSR Taňa Makarovová, Viera Belikovová, Polija Gelmanovová, Kaťa Rjabovová, Dina Nikulinová a Nad'a Popovová v lete 1944.

foto: archiv autora

Nočné čarodejnice

Do vypuknutia vojny sa letci pripravovali tri roky, no potom už na to času nebolo. Pilotky si osvojili nebeské umenie za pol roka a 12 hodín denne. Pred vojnou DOSAAF spolupracoval s armádou, letectvom a námorníctvom a pripravoval aj mnohé dievčatá.

Prvý letecký ženský pluk sa zorganizoval v októbri 1941 za prispenia Mariny Raskovej, neskoršej veliteľky 587. bombardovacieho pluku až do jej smrti v r. 1943. V ZSSR vznikli tri čisto ženské letecké pluky, v ktorých ženy tvorili nielen posádky, ale aj väčšinu pozemného personálu: 586. stíhací, 587. bombardovací a 588. nočný bombardovací pluk (neskôr premenovaný na 46. Tamanský gardový nočný bombardovací pluk).

Najznámejší bol práve ten. Sovieti ho po

veliteľke nazývali Dunkyň pluk, ale nepriateľia ho volali nočné čarodejnice. Lietali najmä v noci na ľahkých dvojplošníkoch Po-2, bez rádiového vybavenia, bez padákov, so slabým motorom s výkonom 125 koní, ktorý dosiahol maximálnu rýchlosť 120 km/hod. Nosnosť nákladu bômb dosahovala 100–300 kg a za noc urobili niekoľko vzletov.

Pluk zničil 17 vojenských prevozov, 46 vojnových skladov, 86 palebných postavení, 12 palivových cisterien, 9 vlakových súprav a 2 železničné stanice. Absolvoval 24-tisíc bojových letov, každá z pilotiek ich mala od 800 do 1000. Pluk rozpustili 15. októbra 1945, väčšinu jeho príslušníčok demobilizovali. Bojová zástava pluku je uložená v Múzeu Sovietskej armády. (bb)

S Hitlerom na ruke

Radek Roušal s Hitlerom na zdvihutej ruke.

foto: Twitter

Braňo Ondruš

Na konci roka v Česku riešili škandál. Tamojší thajboxer Radek Roušal sa chcel predstaviť na prestížnom podujatí, ale vyradili ho. Dôvodom je veľký obraz Adolfa Hitlera, ktorý ma vytetovaný na hornej časti pravej ruky. Takto na rôznych podujatiach vystupuje už roky.

Thajský box je druh bojového športu, ktorému sa často venujú neonacistickí bitkári. Bojovník vlni písal o odhaleniach nemeckých médií, ktoré zistili, že tamojšie súkromné telocvične s trénermi slúžia na nábor a prípravu neonacistických násilníkov. Roušal však v Brne nara-

zil na organizátorov podobného športu – MMA (zmiešané bojové umenie), je plnokontaktný bojový šport bez zbraní, používajúci úder i chvaty, boj v stoji a na zemi.

Organizátori podujatia vysvetlili, že o Roušalovom nacistickom tetovaní vopred nevedeli: „Po zistení, sme sa rozhodli, že na turnaji nenastúpi. V Oktagone s takým tetovaním nemá byť nikto ani odfotený, nie to ešte, aby u nás štartoval.“

Roušal sa bránil, že išlo o mladícku hlúposť. Takéto „vysvetlenie“ však organizátorom nestačilo. Šokujúce je, že na podujatiach thajského boxu nikomu propagácia Hitlera neprekáža a ani po tomto odhalení nečelí Hilerov vyznávač trestnému stíhaniu.

Rezolúcia proti glorifikácii nacizmu

Ján Rohár

Slovenská republika opäť nepodporila návrh rezolúcie OSN proti glorifikácii nacizmu. Pokračuje tak v každoročnej „tradiícii“ zdôvodňovanej spoločným postojom Európskej únie. Lenže ten tvoria práve samotné členské štáty. Jednotný postoj teda nie je výsledkom nejakého diktátu z Bruselu, ale alibistických stanovísk jednotlivých európskych vlád.

Zastúpenie Ruskej federácie pri OSN každoročne na konci roka prichádza s návrhom rezolúcie, ktorá odsudzuje glorifikáciu fašizmu a nacizmu. Inak tomu nebolo ani tento rok. Valné zhromaždenie 17. novembra 2021 hlasmi 130 krajín schválilo rezolúciu za „Boj proti glorifikácii nacizmu, neonacizmu a iných praktík, ktoré prispievajú k živeniu súčasných foriem rasizmu, rasovej diskriminácie, xenofóbie a súvisiacej intolerancie“.

Len dva štáty tradične hlasovali proti tejto rezolúcii a to USA a Ukrajina. V oboch je propagácia nacizmu a jeho zločinov legálna a v oboch prívrženci nacistickej ideológie udržiavajú svoje tradície aj verejnými podujatiami vrátane pochodov a zhromaždení neonacistov.

Smutnejšou správou je, že Slovensko znovu spolu s celou EÚ zopakovalo svoj alibistický postoj a zdržalo sa hlasovania. Opäť sa tak ukázalo, že jedna vec sú reči politikov počas výročia SNP o potrebe boja s fašizmom a druhou sú skutky.

Autori rezolúcie vyzývajú krajiny, aby prijali opatrenia, ktoré zabránia skresľovaniu výsledkov druhej svetovej vojny a popieraniu zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov spáchaných počas vojnových rokov. Podľa ruského ministerstva zahraničných vecí sa tento dokument ukazuje ako veľmi dôležitý pre boj proti rasizmu a rasovej diskriminácii. Uznesenie rovnako poukazuje na neprijateľnosť oslavovania nacistických spolupáchateľov vrátane bývalých vojakov SS, veteránov – členov jednotiek Waffen-SS, čo sa deje v pobaltských členských štátoch EÚ.

Galéria odboja

Vzácné vybrúseného solitéra na diadéme slovenských výtvarníkov tvoriacich pred 2. svetovou vojnou a po nej **Eugena Nevana** verejnosť pozná ako umelca ospevujúceho krásu žien. Či už išlo o devy v krojoch, mestské dámy a umelkyne, poloobnazené tanečnice alebo o akty, ktoré jednoduchosťou kresby pripomínajú grafiky Pabla Picassa.

Logicky upriamime na niekedy zabúdanú, no výraznú časť Nevanovej tvorby, ktorá súvisela s nástupom fašizmu, španielskej občianskej vojny či heydrichiády v protektoráte Böhmen und Mähren, ktorú sledoval z bezprostrednej blízkosti.

Aj o tom si milovník umenia prečíta v objemnej knihe historika umenia Ľubomíra Podušela *Eugen Nevan*, ktorú vydalo SNM – Múzeum židovskej kultúry v roku 2020. Našinec si môže akurát vzdychnúť: *Keby o každom významnom slovenskom maliarovi vyšla taká reprezentatívna publikácia, tak sme európska jednotka.*

Svetlo sveta uvidel 18. januára 1914 ako nemanželské dieťa Eleny Neufeldovej, ženy izraelitského vierovyznania, v juho-maďarskom mestečku Moháči. Matka sa krátko po pôrode vrátila i so synčekom do Liptova. Preto sa niekedy mylne uvádza, že sa budúci avantgardný, ľavicovo orientovaný umelec narodil v Liptovskom sv. Mikuláši. Tam pôsobil jeho otec nemeckej národnosti Ján Altman, podnikateľ rímskokatolíckeho vyznania, ktorého matka však bola tiež židovka.

Na základe rozhodnutia rodičov Eugen používal priezvisko Neufeld, ktoré si však po nacistickom hone na Židov zmenil na Nevan. Od malička sa v ňom prejavoval výtvarný talent. Pre zhoršené sociálne podmienky v rodine sa však po maturite na mikulášskom gymnáziu (za to, že tam viedol marxistický krúžok, mu hrozilo vylúčenie zo školy) prihlásil na Lekársku fakultu UK v Prahe.

Popritom navštevoval večerné štúdium na Ukrajinskej akadémii výtvarného umenia. Po štyroch semestroch medicínu opustil a prišli ho na pražskú Akadémiu výtvarných umení. Úspešne, hneď postupuje do druhého ročníka, do ateliéru prof. Willéma Nowaka. Ako mimoriadne talentovanému študentovi mu roku 1937 priklopili príspevok na študijnú cestu do Paríža. Tam ho osudovo najviac oslovili obrazy fauvistu Henriho Matissa. V tom ho utvrdili i ďalšie dva pobyty v metropole nad Seinou v druhej polovici 40. rokov. Po násilnom rozdelení ČSR Nevan zostal v Prahe, kde paradoxne mal lepšie životné podmienky ako na Slovensku. V Bratislave jeho meno evidovali na viacerých čiernych zoznamoch. Zachoval si občianstvo SR, preto nemusel chodiť na nútené práce. Potom, ako predložil doklady o svojom „miešanom pôvode“, vyhovel sa priamemu rasistickému prenasledovaniu, hoci mu už prišiel príkaz na nástup do transportu smerujúceho do koncentračného tábora.

Medzi prácami z tohto obdobia nájdeme témy vyvolané hroziacimi dôsledkami svetovej vojny (séria o navrátilcoch z frontu, invalidoch a samaritánoch). Hlboko sa ho dotklo vyčinenie nemeckých nacistov (Lidice) a „v zásuvke“ schovával jedinečne poňaté kresby namierené proti zvrátenej teórii übermenschstva.

Po roku 1950, keď sa vrátil na Slovensko, sa začali uňho prejavovať príznaky duševnej choroby, urýchlenej aj rokmi prežitými v nacistickom protektoráte. Stal sa členom Skupiny výtvarných umelcov 29. augusta a viacerých komisií, učil na VŠVU, ale jeho spoločenské, pedagogické a umelecké aktivity limitovali pobyty v liečebných zariadeniach.

Život zakončil dobrovoľne 16. októbra 1967 v Bratislave. Jeho práce však aj potom prezentovali na súborných a samostatných výstavách, stali sa súčasťou trvalých expozícií výtvarnej moderny v mnohých galériách na Slovensku i v Česku. **Martin Krno**

Lidice, olej 1943 SNG.

Obálka publikácie E. Podušela Eugen Nevan, SNM MŽK 2020.

Mapa sveta 1944.

pomôcky: RAT, EST, KALUMET, ALAS, LINZ	olúpala	nerozde- loval	značka astátu	autor výroku: CICERO	mesto v Rakúsku	inými slovami	žiak piatej triedy	●	uprene pozeraj	nočný zábavný podnik	základná číslovka	oficiálne sa radí	talizman
osobné zámeno				chytý skratka na recepte				zvernica					
2. časť tajničky								3. časť tajničky zápal sliznice					
končatina			peň rada, po nemecky					vravím ladením upravil					
čisti praním				tavením uzavri organická živica				gáza patriaci Rudovi					
rascový líkér					zmyselník židovský duchovný						existuje cenové rozpätia		
jednotka objemu						indiánska fajka ročné obdobie						značka českej politickéj strany	pribytok
značka hliníka			horská osada aha				návod na konanie maj tušenie						
●	predložka	reholnícke oblečenie značka einsteinia						dohotov podradova- cia spojka					
1. časť tajničky													
hmyz podobný včele				našiel, po česky						východ, po francúzsky			

Správne vylúštenie tajničky z č. 24 znie: **Lásku nemožno vyliečiť žiadnou bylinou.** Knihu posielame Jozefovi Krásnemu z Podlipníka.

Vylúštenie tajničky posielajte na adresu: Redakcia Bojovník, Štúrova 8, 815 72 Bratislava, alebo na e-mail: bojovník@szpb.sk.

BOJOVNÍK
Dvojtyždenník antifašistov

Vydáva Slovenský zväz protifašistických bojovníkov • Šéfredaktor Braňo Ondruš, redaktori: Barbora Vojteľová, Sofia Préterová, Lenka Želónková, Martin Krno, Boris Macko, web a FB: Ján Rohár a Branislav Balogh • Internet: www.szpb.sk a www.bojovník.eu, e-mail: redakcia@bojovník.eu • Sídlo vydavateľa a adresa redakcie: Štúrova 8, 815 72 Bratislava • IČO 00177431 • Neobjednané rukopisy a fotografie sa nevracajú • Vychádza dvojtyždne, cena jedného čísla 0,70 € (0,44 € pre predplatiteľov) • Ob-
jednávanie na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty • Objednávky (aj do zahraničia) vybavuje Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Uzbécká 4, 820 14 Bratislava 214, e-mail: predplatne@slpost.sk • Tlač: DOLIS GOEN, s.r.o., Sklenárska 6, 811 02 Bratislava • Ročník XLVI (LXVII) • Podávanie novinových zásielok povolené riaditeľom pôst pod č. 2606/93 zo dňa 27. 7. 1993 a RPR postou Ba 12 z 15. 12. 1993 pod č. 191/93 • Index č. 49 036, ISSN 0323-2018 • ISSN 2585-9625 (online) • Evidenčné číslo: EV 204/08. Titul neprešiel jazykovou korektúrou.

Dobrá rada nad zlato

Avokádo pomôže schudnúť

Braňo Ondruš

Už aj vedci potvrdili, že konzumácia avokáda pomáha znížiť telesnú hmotnosť. A chudnutie sa vďaka nemu sústreďuje do pása, ktorý ľudí zväčša najviac trápi. Britskí odborníci nedávno dokonca zverejnili, že konzumácia avokáda vedie k výraznému zníženiu spotreby nezdravých potravín.

Toto ovocie je totiž bohatým zdrojom nenasýteného tuku. Ak nahradíte nasýtené tuky nenasýtenými, pomôžu vám totiž znížiť nežiaduci LDL cholesterol. Preto avokádo zároveň výrazne zlepšuje srdcovo-cievny stav a môže tak prispieť k dlhšiemu životu. Okrem toho má nízky obsah sacharidov, ale vysoký obsah vlákniny, takže ľudí zasýti na dlhší čas ako ktorákoľvek iná zelenina alebo ovocie.

Asi polovica avokáda obsahuje okolo 160 kalórií a veľa kyseliny listovej, vitamínu K, vitamínu C, draslíka a vitamínu E, ktoré môžu pomôcť znížiť krvný tlak, udržať zdravú pokožku a posilniť imunitu. A ak avokádo konzumujete s inými potravinami, pôsobí ako posilňovač živín a pomáha telu absorbovať živiny rozpustné v tukoch, ktoré sa nachádzajú v ďalších potravinách.

Navyše spôsobov, ako ho konzumovať je veľa: pridať ho do smoothie, koláčov alebo len rozdrviť a s kvapkou olivového oleja rozotrieť na hrianku.

ZRNKÁ HUMORU

O Antonínovi Novotnom hovorili najmä ženy pre jeho vonkajší vzhľad ako o krásnom Tonym. Pre svoje slovné prejavy sa však stal častým námietom anekdot.

Delegát zjazdu KSC sa vrátil večer domov a manželke nadšene rozpráva: „Predstav si, súdruh Novotný rečnil tri hodiny. Bolo to úžasné!“

„A o čom hovoril?“ pýta sa žena.

„To netuším, on to nepovedal.“

* * *

Prezident a prvý tajomník ÚV KSC sedí na Pražskom hrade za klavírom a ťuká na rozličné klávesy. Potom zavolá na manželku: „Božka, kde je gé?“

„Prečo práve gé?“

„Chcel by som si zahrať Gde domov mŕj!“

* * *

„Aký je rozdiel medzi Antonínom Novotným a Jozefom Švejkom? Neviete? Švejk bol bystrý a predstieral hlúposť.“

„A Novotný?“

„Ach, ten neslúžil v c. a k. armáde.“

* * *

Ráno pri vchode do svojej kan-

celárie zbadal Novotný kľučák pri dverách muža v montérkach. Spýtal sa ho: „Čo tu robíte?“

„Opravujem zámok, súdruh prezident.“

Novotný celý deň úradoval. Keď odchádzal večer domov, opäť videl toho muža: „To celý ten čas opravujete zámok? Ved' ja by som bol s tým hotový za niekoľko minút.“

Muž sa naňho pozrie s úsmevom: „Výáno, súdruh prezident, vy ste predsa vyučený zámočník, no ja som iba advokát.“

* * *

Novotný hlboko dupal, či je Zem naozaj guľatá. Stále mu nešlo do hlavy, že sa pritom moria a rieky nevylejú. Zavolať si ministra Otakara Šimůnka a debatovali o tom. Až ho súdruh Šimůnek presvedčil argumentom: „Musí to byť pravda, pretože vo februári 1948 sme sa vys...li na Západ a teraz to k nám prišlo z Východu!“